

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

Handleiding MOOI 2024

*Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie
Elektriciteit, Gebouwde Omgeving, Industrie*

In opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat
en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

>> *Duurzaam, Agrarisch, Innovatief
en Internationaal ondernemen*

Inhoudsopgave

Introductie	3
1 Klimaatakkoord en MOOI 2024	5
2 MOOI-missies	8
3 Voorwaarden en beoordeling	19
3.1 Voorwaarden	19
3.2 Algemene beoordelingscriteria van de aanvragen	20
3.3 Beoordeling door rangschikking van de aanvragen	21
3.4 Onderneem maatschappelijk verantwoord	24
4 Opbouw van het projectplan	25
5 Subsidie en projectkosten	27
5.1 Beschikbaar subsidiebudget en maximale subsidie	27
5.2 Waarvoor kunt u subsidie aanvragen?	27
5.2.1 Industrieel onderzoek en experimentele ontwikkeling	27
5.2.2 Kostensoorten	28
5.2.3 Industrieel onderzoek en experimentele ontwikkeling door onderzoeksorganisaties	28
5.2.4 Hoe kan niet-technisch/sociaal wetenschappelijk onderzoek kwalificeren als Industrieel Onderzoek (IO) of Experimentele Ontwikkeling (EO)?	28
5.2.5 Overige projectactiviteiten	29
5.3 Onvoorziene activiteiten	30
5.4 Subsidiepercentages	31
5.5 Verdeling van de projectkosten	31
5.6 Samenwerkingsovereenkomst	31
5.7 Overige aandachtspunten	32
6 De aanvraagprocedure	34
6.1 De vier fases van het gehele aanvraagproces	34
6.2 Indienen en beoordeling uitgewerkte voorstellen	35
7 Onderdelen van de subsidieaanvraag	37
8 Als uw project subsidie krijgt toegekend	40
9 Topconsortia voor Kennis en Innovatie en RVO	42
Bijlage 1: Loonkostensystematieken	44
Bijlage 2: Verklarende woordenlijst	46

Introductie

Deze handleiding geeft u handvatten bij het indienen van een vooraanmelding en een subsidieaanvraag onder de MOOI-regeling: Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie. De handleiding gaat in op de achtergrond van de Klimaatdoelen en de missies waaraan de MOOI-regeling bijdraagt. Zij geeft aan wanneer uw project wel en wanneer niet in aanmerking komt voor subsidie en schetst de wijze waarop wij uw voorstel beoordelen. In de handleiding vindt u verder de door ons gehanteerde subsidiepercentages, de stappen die u moet doorlopen om tot een aanvraag te komen en informatie over de fase na honorering van uw aanvraag. Raadpleeg ook de verklarende woordenlijst in [bijlage 2](#) van deze handleiding.

Deze handleiding heeft specifiek betrekking op de MOOI-openstelling 2024 voor projectvoorstellen die passen in:

- MOOI-missie Elektriciteit
- MOOI-missie Gebouwde Omgeving
- MOOI-missie Industrie

In 2024 kunnen alleen aanvragen ingediend worden die betrekking hebben op deze MOOI-missies. Deze worden verder toegelicht in [hoofdstuk 2](#).

De belangrijkste wijzigingen in de MOOI 2024 ten opzichte van de MOOI-openstelling in 2022, zijn:

- vooraanmeldingen worden behandeld op volgorde van binnenkomst (FirstComeFirstServe) in plaats van na sluiting van de indieningstermijn. Dat betekent dat als u vroeg indient u eerder het advies krijgt en eerder kunt starten met het schrijven van uw definitieve aanvraag;
- de maximale subsidie per project voor MOOI-missie Gebouwde Omgeving is maximaal € 4 miljoen in plaats van € 7 miljoen. Zo kunnen er meer projecten ondersteund worden binnen het beschikbare budget. Voor de andere missies geldt hetzelfde maximum;
- voor elk van de drie MOOI-missies (Elektriciteit, Gebouwde Omgeving en Industrie) is € 20,35 miljoen beschikbaar;
- de weging van de rangschikkingscriteria is gewijzigd waardoor het criterium “slaagkans in markt en maatschappij” zwaarder meeweegt. Hierdoor is het belangrijker om oplossingen voor potentiële barrières voor marktintroductie in een vroeg stadium integraal mee te nemen in het project. Om dit rangschikkingscriterium beter tot zijn recht te laten komen, weegt het nu even zwaar als de bijdrage aan de doelstelling en de kwaliteit van het samenwerkingsverband. Lees meer hierover in [hoofdstuk 3.2](#);
- er kan voor drie MOOI-Missies ingediend worden. De beschrijving van de Missies, de innovatiethema's waar projecten in moeten passen en welke onderzoeks- en ontwikkelrichtingen per Missie moet worden opgepakt, staan in [bijlage 4.2.6](#) van de regeling. Een uitgebreidere toelichting staat in de themabeschrijving op de MOOI-website en in deze handleiding;
- MOOI-missie Elektriciteit kent een nieuw innovatiethema dat gericht is op oplossingen die bijdragen aan arbeidsbesparing en/of materiaalbesparing om de ontwikkeling van duurzame energieopwekking op land te versnellen. Innovaties voor drijvende zonneparken op de Noordzee zijn dit jaar geen onderdeel van de innovatiethema's en worden dus uitgesloten;
- voor MOOI-missie Gebouwde Omgeving staan centraal de verduurzamingsopgave en het 'toekomstbestendige energiesysteem in de gebouwde omgeving';
- de MOOI-missie Industrie kent een sterkere focus op elektrificatie van processen en circulaire koolstof. En de MOOI-missie Industrie kent een nieuw derde innovatiethema, BioBased Circular. Het budget voor BioBased Circular komt uit het Nationaal Groeifonds.

De handleiding gaat dieper in op deze wijzigingen.

Goed om te weten:

- Onderdeel van de subsidieaanvraag is een projectplan. Een projectplan bestaat uit samenhangende activiteiten die tot resultaten en daarmee tot de projectdoelstelling leiden. Dit wordt in [hoofdstuk 3](#) van deze handleiding nader toegelicht. Let op het maximaal aantal pagina's per onderdeel. Een niet bondig en niet concreet projectplan werkt negatief door in uw score op kwaliteitscriterium 'kwaliteit project'.
- In de publicatie in de Staatscourant wordt gesproken over missiegedreven onderzoek, ontwikkeling en innovatie ter invulling van onderzoeks- en ontwikkelrichtingen. Projecten moeten concrete resultaten stellen die de doelen dichterbij brengen. Wees daarom concreet over de probleemstelling, activiteiten en resultaten waarmee u de doelen van de MOOI 2024 wilt helpen realiseren.
- Wij vragen u om een overzicht van mijlpalen, momenten waarop één of meerdere resultaten bereikt zullen zijn, en go/no-go momenten.
- U dient uw subsidieaanvraag in via het eLoket van RVO. Hiervoor hebt u een eHerkenningmiddel met betrouwbaarheidsniveau 3 nodig. Zie ook [hoofdstuk 5](#) van deze handleiding.
- Het invoeren van de benodigde gegevens en het uploaden daarvan via het eLoket kan de nodige tijd kosten, zeker als er sprake is van een groot consortium. Wij adviseren om hier rekening mee te houden, voldoende tijd voor in te bouwen en op tijd te beginnen.
- Een vooraanmelding is verplicht en dient uiterlijk op **18 april 2024 17.00 uur** ingediend te zijn.
- Subsidieaanvragen moeten volledig zijn ingediend voor **5 september 2024 17.00 uur**.
- Let ook op de informatie op de [website van RVO](#) en de [FAQ's](#), die actueel gehouden worden.
- Aan de inhoud van deze handleiding kunnen geen rechten worden ontleend.

1 Klimaatakkoord en MOOI 2024

Beleidsartikel 4

In de Rijksbegrotingsstaten van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (XIII) voor het jaar 2024 zijn de middelen vastgelegd voor de uitvoering van Beleidsartikel 4 'Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering'.

De doelstelling bij artikel 4 is om in het kader van het klimaatbeleid in internationaal verband bij te dragen aan het realiseren van de doelen van het Klimaatakkoord van Parijs en, in Europees verband, het realiseren van een netto-reductie van broeikasgassen in 2030 van ten minste 55% ten opzichte van 1990 en klimaatneutraliteit in 2050.

Nationaal worden de doelen uit de Klimaatwet nagestreefd:

- een reductie van de emissies van broeikasgassen van 55% in 2030 ten opzichte van 1990;
- de netto-uitstoot van broeikasgassen in 2050 tot nul te reduceren;
- een volledige CO₂-neutrale elektriciteitsproductie in 2050.

In het kader van het klimaatbeleid werken we toe naar een CO₂-arme energievoorziening die veilig, betrouwbaar en betaalbaar is, op zodanige wijze dat economische kansen worden verzilverd en energie in het ruimtelijk beleid is geïntegreerd. De belangrijkste maatschappelijke uitdagingen waarop gefocust wordt, zijn de klimaat- en energietransitie en de goede technische en veilige invulling van de afbouw van de winning uit het Groninger gasveld.

Innovatie-instrumentarium

Om de doelen in 2030 en daarna te behalen is innovatie nodig. Het subsidie-instrumentarium van de Topsector Energieprojecten (Titel 4.2 van de RNES) voorziet in subsidiëring van projecten die bijdragen aan de innovatieopgave uit het Klimaatakkoord. Onder meer de subsidiemodule Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie (MOOI) maakt hier onderdeel van uit. Afgesproken is om dat meer missiegedreven in te zetten. In dat kader zetten het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) middelen in voor de subsidieregeling MOOI.

Een missiegerichte regeling is effectief als deze kennis-spillovers (marktfalen beperken) faciliteert en is gericht op betaalbare, eerlijke en haalbare producten. Denk hierin bijvoorbeeld aan een all-electric renovatieconcept voor jaren '80 woningen en aan systemen zoals een redelijk goed geïsoleerde woning + LT warmtenet (transformatiefalen beperken). Hiervoor is samenwerking/ leren tussen en van verschillende disciplines en sectoren essentieel (systeemfalen beperken).

De volgende facetten geven invulling aan het begrip 'missiegedreven' in de MOOI-regeling en maakt de regeling onderscheidend in de instrumentenmix:

1. De innovatie moet voortvloeien uit **concrete problemen waar gebruikers voor staan** die nodig zijn of het resultaat zijn voor/van de klimaat- en energietransitie. Dit als start- en centraalpunt voor het organiseren van het innovatieproces.
2. Een projectaanpak waarbij met **een samenhangend geheel van activiteiten richting een concreet, tastbaar en gezamenlijk resultaat/doel** wordt gewerkt, waardoor substantiële stappen worden gezet richting de missies. De maatschappelijke uitdagingen zijn vertaald in missies die zijn opgenomen in de [Integrale Kennis en Innovatie Agenda \(IKIA\)](#) en de daarin opgenomen innovatieprogramma's.
3. Een **multidisciplinaire samenwerking** waarbij verschillende kennisgebieden, vaardigheden, belangen en motieven bij elkaar komen. Het betrekken van uitdagers (startups, scale-ups), maatschappelijke organisaties en (eind)gebruikers. Hierbij kan ook gedacht worden aan cross-sectorale samenwerking. Bijvoorbeeld dat partijen uit de hernieuwbare opweksector samenwerken met organisaties in de landbouw of creatieve sector.
4. De **vraagzijde/afnemer/gebruiker** van de innovatie expliciet betrekken en hiermee gezamenlijk onderzoeken en ontwikkelen (vraag-gestuurd innoveren) zodat vanaf het begin wordt nagedacht en wordt gewerkt aan de inbedding van de innovatie.

¹ [Beleidsartikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering | Ministerie van Financiën - Rijksverheid \(rijksfinancien.nl\)](#)

5. **Technologische innovatie combineren met niet-technologische aspecten** zodat meer op een systeemniveau gefocust wordt in plaats van op een product- of componentniveau. Systeeminnovaties zijn bedrijfs- en organisatie-overstijgende vernieuwingen die door uiteenlopende belanghebbenden gezamenlijk gerealiseerd worden, die de inbreng van uiteenlopende soorten kennis en vaardigheden vergen, en die de verhoudingen tussen belanghebbende spelers ingrijpend veranderen. Innovaties moeten maatschappelijk wenselijk zijn, organisatorisch kunnen en juridisch zijn toegestaan.

En om succesvol te kunnen opschalen is aansluiting nodig bij de andere instrumenten, die worden ingezet ten behoeve van het klimaatbeleid.

Op grond van de subsidiemodule MOOI komen projecten met betrekking tot (toegepast) onderzoek en ontwikkeling van innovatieve producten, processen en diensten voor subsidie in aanmerking, gericht op concrete bijdrage aan de doelstelling van de regeling. Daarnaast komen ook andere activiteiten (in beperkte mate) voor subsidie in aanmerking, voor zover deze een bijdrage aan het project kunnen leveren. Denk hier bij aan kennisontwikkeling en -verspreiding, standaardisatie en normering, activiteiten gericht op de toekomstige arbeidsmarkt -zoals het betrekken van onderwijsinstellingen en het opstarten of aansluiten bij zogenaamde *learning communities*- of stakeholdermanagement en -participatie. Zie bijvoorbeeld de [website van Katapult](#).

Het vormen van samenwerkingsverbanden tussen bedrijven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en overheden is daarbij essentieel. Ook stimuleert de MOOI samenwerkende partijen om vanaf het begin af aan de maatschappelijke inbedding van een innovatie onderdeel te laten zijn van het project. En daarbij actief uitgedaagd worden om eindgebruikers, ontwikkelaars en vernieuwers uit het MKB te betrekken.

Voor activiteiten, zoals fundamenteel onderzoek en demonstratieprojecten, zijn er andere instrumenten, die u onder andere op de website van RVO kunt vinden.

Maatschappelijke opgave, agenda, maatregelen en innovatiethema's

Niet alle innovaties komen in aanmerking voor subsidie: alleen projecten die innoveren op de in het Klimaatakkoord beschreven maatregelen en een selectie van de in de [IKIA](#) beschreven innovatiethema's. Het Klimaatakkoord beschrijft per sector de voor 2030 belangrijkste klimaatmaatregelen om de doelen van het Klimaatakkoord van Parijs te realiseren.

[De Meerjarige Missiegedreven Innovatie Programma's \(MMIP's\) van de Topsector Energie](#) zijn gericht op het bereiken van een CO₂-vrij elektriciteitssysteem, een duurzame en aardgasvrije gebouwde omgeving en een klimaatneutrale en circulaire industrie. Ze beschrijven per maatregel de belangrijkste innovatiethema's. Tezamen vormen de maatregelen en innovatiethema's de basis voor de inhoud van de MOOI-regeling. Door voor de invulling van deze innovatieopgaven meerjarige samenwerkingsverbanden tussen bedrijven, kennisinstellingen en andere partijen (hierna gezamenlijk: consortia) te stimuleren, wordt bovendien de versnippering in verschillende bedrijvenketens en het kennislandschap tegen gegaan.

In 2024 richt de MOOI zich op de innovatiethema's binnen de MOOI-missies 'Elektriciteit' (op zee en op land), 'Gebouwde Omgeving' en 'Industrie'. Binnen deze missies richt de MOOI 2024 zich op de innovatiethema's en onderzoeks- en ontwikkelrichtingen, die in [hoofdstuk 2](#) en in [bijlage 4.6.2](#) behorende bij artikel 4.2.43 van de Regeling nationale EZK- en LNV-subsidies zijn uitgewerkt. Verder zijn voor deze nieuwe openstelling enkele zaken in de subsidiemodule MOOI aangepast.

Kenmerken van voorstellen

- We zijn op zoek naar consortia die elk een projectplan aanbieden, dat focus heeft en voldoende impact weet te creëren. Waarmee in een periode van maximaal vier jaar een aanzienlijke versnelling gecreëerd wordt in het ontwikkelen van innovatieve oplossingen voor de klimaatuitdagingen. Op basis van een multidisciplinaire aanpak, waarbij de voortgang gevolgd kan worden aan de hand van de mijlpalen en de resultaten uit het projectplan.
- Er is een duidelijke samenhang binnen en afhankelijkheid tussen de projectdoelstelling en doelgroep, en activiteiten, resultaten en kennisgebieden binnen uw plan. Deze samenhang en afhankelijkheid, met kansen en risico's, zijn uitgewerkt in uw projectplan.

- Dat betekent dat we op zoek zijn naar multidisciplinaire en evenwichtig samengestelde consortia van bedrijven, onderzoeksorganisaties en maatschappelijke organisaties die significant eigen budget inzetten om hieraan mee te werken. Belanghebbenden bij de innovatie worden actief betrokken bij het innovatieproces en er is veel nadruk op kennisdeling, om zodoende brede en versnelde uitrol van de innovaties mogelijk te maken. Bij belanghebbenden kunt u denken aan de (eind)gebruiker, bedrijven, netbeheerders en vertegenwoordigers van maatschappelijke belangen zoals ecologie, landschap en vertegenwoordigers van samenhangende (gebieds-)vraagstukken. In de MOOI is er specifiek aandacht nodig voor deelname door mkb-ondernemingen uit de aanbodzijde van de markt.
- De urgentie om oplossingen voor maatschappelijke opgaven toe te kunnen passen wordt steeds groter. Daarom is het belangrijk dat zo vroeg mogelijk in het innovatieproces al inzicht verkregen wordt in mogelijke belemmeringen die grootschalige toepassing in de weg kunnen staan. Het gaat hierbij naast technologische aspecten (werkt het?) ook om sociaal-maatschappelijke (wil men het?), organisatorisch-institutionele (past het en integreert het in de omgeving?) en juridische (mag het?) aspecten. Voorstellen die deze factoren adresseren en zo de slaagkans in markt en maatschappij weten te onderbouwen, zullen bij de beoordeling hoger gewaardeerd worden.
- De subsidieaanvraag betreft onderzoek en ontwikkeling van nieuwe of aanmerkelijk verbeterde producten, processen en/of diensten. Ook overige projectactiviteiten die bijdragen aan het doel van het project zijn mogelijk.

2 MOOI-missies

In de MOOI-openstelling van 2024 kunt u aanvragen indienen die passen binnen:

- MOOI-missie Elektriciteit
- MOOI-missie Gebouwde omgeving
- MOOI-missie Industrie

Dit hoofdstuk beschrijft de doelstellingen en afbakening van deze MOOI-missies. Hieronder volgt een uitwerking, met nadere toelichtingen, van de beschrijving van de MOOI-missies en de onderzoeks- en ontwikkelrichtingen uit de [bijlage 4.2.6](#) behorende bij artikel 4.2.43 van de Regeling nationale EZK- en LNV-subsidies.

MOOI-missie Elektriciteit

Aanleiding

In het Klimaatakkoord is de visie geformuleerd voor een CO₂-emissieloos energiesysteem in Nederland in 2050. Bij het halen van dit doel is een belangrijke rol weggelegd voor hernieuwbare elektriciteitsopwekking op zowel land als zee. Voor het opschalen van de opwekking van zon- en windenergie op land en zee zijn versnelling van de uitrol, betaalbaarheid, ruimtegebruik en integratie in het Nederlandse energiesysteem grote uitdagingen.

Voor de benodigde schaa sprong naar meer hernieuwbare elektriciteitsopwekking en de uitdagingen op het gebied van systeemintegratie en ruimtelijke inpassing wordt er uitdrukkelijk gekozen voor versnelling van de uitrol en meer kwaliteit door veiligheid (inclusief arbeidsomstandigheden), betrouwbaarheid, circulariteit, verantwoord grondstofgebruik, sociaalmaatschappelijke impact en verbetering van de ecologie meer op de voorgrond te plaatsen. Daarnaast blijft verdere kostenreductie en de reductie van maatschappelijke kosten belangrijk.

Het integreren van grootschalige zon- en windenergiesystemen in het elektriciteitssysteem is noodzakelijk om de groei van hernieuwbare elektriciteitsproductie voort te zetten. Het is van belang dat het energiesysteem efficiënter (slimmer) benut gaat worden. De weersafhankelijke variabiliteit van zon- en windenergie vraagt dat het energiesysteem, de aanbieders en de gebruikers om kunnen gaan met de wisselende energiewaardering, zowel op korte termijn (uur, dag, week) als op lange termijn (seizoenen). Daarvoor is flexibilisering aan de aanbod- en vraagzijde nodig om de balans tussen vraag en aanbod altijd te garanderen en een hoge leveringszekerheid te behouden. Digitalisering is hierbij noodzakelijk voor de integratie in het energiesysteem.

Nederland is een dichtbevolkt land waar de druk op de beschikbare ruimte en de natuur zowel op land als op zee hoog is. De ruimtelijke inpassing van oplossingen is dan ook afhankelijk van maatschappelijke acceptatie op grond van prioritering en keuzes en afspraken over meervoudig ruimtegebruik. Het Noordzeeakkoord is hier een voorbeeld van. Het geeft door leidende principes richting aan het waarborgen van een gezonde en duurzame Noordzee, met ruimte voor beschermde natuurwaarden, een duurzame maritieme voedselsector en de transitie naar een circulaire economie. Via de Regionale Energie Strategieën (hierna: RES'en) worden keuzes voor grootschalige elektriciteitsopwekking op land richting 2030 beleidsmatig vastgelegd. Binnen deze RES'en worden verschillende belangen integraal afgewogen om te komen tot gedragen keuzes. Hiernaast hebben stikstofreductiedoelstellingen, natuurhersteldoelstellingen en verbetering van waterkwaliteitseisen ook een ruimtelijke impact.

Doelstelling

De doelstelling van het onderdeel 'Elektriciteit' binnen de subsidiemodule MOOI is om onderzoeks- en ontwikkelingsprojecten op de hierna genoemde innovatiethema's te stimuleren die binnen tien jaar na start van het project tot een eerste toepassing leiden en die structureel bijdragen aan een betaalbare, betrouwbare, duurzame en veilige energievoorziening.

Onder het begrip 'eerste toepassing' wordt verstaan het demonstreren van de oplossing in een operationele omgeving door implementatie van de innovatie binnen een gedeelte van een zonne- of windstroomsysteem. Dit hoeft nog geen grootschalige uitrol van de innovatie te zijn.

Subsidiabele innovatiethema's

Aanvragen voor subsidie moeten passen binnen één van de volgende innovatiethema's.

Innovatiethema 1: Innovaties die ontwikkeling van windenergie op zee versnellen en belemmeringen wegnemen

Dit innovatiethema betreft projecten voor innovaties die de ontwikkeling van windenergie op zee versnellen en belemmeringen voor die ontwikkeling wegnemen. Deze projecten omvatten in ieder geval windturbines voor productie van elektriciteit, elektrische verbindingen op zee en een aansluiting op het elektriciteitsnet op land. De systemen die nodig zijn voor de aansturing van de windturbines maken ook hier deel van uit. Daarnaast kan een windenergieproject ook het volgende omvatten: elektriciteitsopslag, installaties voor conversie van elektriciteit naar gas (voornamelijk waterstof) en transport en opslag van dat gas.

Projecten binnen dit innovatiethema bevatten ten minste één van de volgende onderzoeks- en ontwikkelrichtingen:

1. integratie in het energiesysteem: gezien de enorme groei van windenergie op zee, zoals geformuleerd in de routekaarten windenergie op zee, is integratie in het energiesysteem een enorme uitdaging. Deze uitdaging is er zowel aan de opwekkant (bijvoorbeeld door een vlakker opwekprofiel) als aan de vraagkant. Ook zit de uitdaging in de ontwikkeling van het netwerk, opslag en conversie. Innovatieve oplossingen die de integratie van grote hoeveelheden windenergie op zee in het energiesysteem verbeteren en bijdragen aan de flexibiliteit van dat systeem aan de aanbod- en vraagkant;
2. versnelling van de bouw van windparken op zee: om de gestelde doelen te halen zal het tempo van de ontwikkeling en aanleg van windparken sterk versneld moeten worden. Dit kan onder andere door industrialisatie en verhoging van de arbeidsproductiviteit door standaardisatie, digitalisering, robotisering en automatisering. Het verminderen van de vraag naar personeel in de ontwerp-, installatie- en exploitatiefase draagt bij aan de versnelling en vraagt om productiviteitverhogende en arbeidsbesparende innovaties. Hierbij moet de veiligheid van personeel en omgeving gewaarborgd blijven of verbeteren. Innovatieve oplossingen die bijdragen aan de versnelling van de realisatie van windparken op zee waarbij de oplossing betaalbaar en veilig voor mens en omgeving moet zijn;
3. ecologische aspecten in windparken op zee: ecologische aspecten en eisen spelen een steeds belangrijkere rol bij de ontwikkeling en exploitatie van windparken op zee. Wanneer niet aan deze eisen wordt voldaan, zal dit de uitrol van windenergie op zee ernstig belemmeren. Bij de ontwikkeling van windparken op zee zal er voldoende rekening gehouden moeten worden met de ecologische draagkracht van de Noordzee. Denk hierbij aan het voorkomen van negatieve impact, mitigeren, beschermen en versterken van het ecologische systeem op de Noordzee. innovatieve oplossingen die een positieve bijdrage leveren aan de ecologie binnen een windpark op zee of de negatieve effecten op de ecologie van het windpark op zee mitigeren;
4. circulariteit van componenten en grondstoffen: duurzaam grondstoffengebruik en de milieudruk van grondstoffen wordt steeds belangrijker. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de invloed van grondstofwinning op mens en milieu, storten van niet herbruikbare grondstoffen en materialen uit afgedankte windturbines, afval en emissies tijdens de bouw en exploitatie. Deze invloeden zullen verminderd moeten worden. De milieudruk verminderen kan onder andere door efficiënter en circulair gebruik te maken van componenten, materialen en grondstoffen en door deze een langere levensduur te geven. Innovatieve oplossingen die de circulariteit verbeteren van componenten en grondstoffen die in een windpark op zee toegepast worden.

Projecten kunnen ook betrekking hebben op meerdere van deze onderzoeks- en ontwikkelrichtingen tegelijk. In dat geval moeten de innovaties als een samenhangend geheel in het project ontwikkeld worden (dus geen losse projecten in één subsidieaanvraag).

Aandachtspunten die relevant zijn voor de beoordeling van projecten binnen dit innovatiethema:

- een toelichting op de mogelijke effecten van de innovatieve oplossing zijn op de ecologie, milieu en maatschappij. De effecten kunnen neutraal, positief of negatief zijn. In het geval van eventuele negatieve effecten zal een oplossing of oplossingsrichting gegeven moeten worden;
- het aansluiten bij bestaande, of vormgeven van open-innovatie ecosystemen zoals *learning communities*, zodat kennisverspreiding en de vertaling naar onderwijsprogramma's versneld worden.

Innovatiethema 2: Arbeids- en materiaalbesparende innovaties als integraal onderdeel van hernieuwbare elektriciteitsproductie op land

Een belangrijk knelpunt in de energietransitie naar een volledig hernieuwbaar elektriciteitssysteem is de beschikbaarheid van (schaarse) materialen en voldoende en goed opgeleid personeel. De komende jaren zal dit een steeds veelbetekender knelpunt worden in de uitrol van zon- en windenergie. Binnen dit innovatiethema worden innovaties gezocht die door efficiënt en slim gebruik van materialen en arbeid de energietransitie ondersteunen.

Dit innovatiethema betreft projecten voor arbeids- of materiaalbesparende innovaties die een integraal onderdeel zijn van hernieuwbare elektriciteitsproductie op land. Het gaat om innovaties voor grootschalige systemen op land, infrastructuur, zoetwater (o.a. binnenwater) of op en aan gebouwen (niet zijnde woningen).

Projecten binnen dit innovatiethema bevatten ten minste één van de volgende onderzoeks- en ontwikkelrichtingen:

1. arbeidsbesparende innovaties die het gebruik van arbeid - voor de productie van hernieuwbare opwektechnologieën of de realisatie, onderhoud en beheer van hernieuwbare opweksystemen op land - significant verlagen of beter laten aansluiten op beschikbare vaardigheden uit andere sectoren. De innovaties dragen bij aan de opschaling van de productie en versnelling van de uitrol van volledig hernieuwbare elektriciteitsopwekking op land;
2. materiaalbesparende innovaties die bijdragen aan het verlagen van het gebruik van primaire materialen en grondstoffen binnen de Balance of System (BoS) van zonnestroomsystemen. De Balance of System (BoS) omvat alle onderdelen van een zonnestroomsysteem behalve de zonnepanelen, zoals dragende constructie, bekabeling, omvormers, of installatiemateriaal. Dit kan in elk geval door minder materiaal en grondstoffen te gebruiken of verliezen, door de repareerbaarheid en herbruikbaarheid te verhogen of bijvoorbeeld door componenten op materiaal of grondstofniveau beter te kunnen scheiden of demonteren voor hoogwaardig recyclen binnen de toeleveranciersketen. Hiermee wordt bijgedragen aan de circulariteit van de uitrol van volledig hernieuwbare elektriciteitsopwekking.

Projecten kunnen ook beide onderzoeks- en ontwikkelrichtingen tegelijk betreffen. In dat geval moeten de innovaties als een samenhangend geheel in het project ontwikkeld worden (dus geen losse projecten in één subsidieaanvraag). Buiten de reikwijdte van dit innovatiethema vallen de volgende innovaties:

- innovaties die gericht zijn op woningen en voer- en vaartuigen;
- arbeids- of materiaalbesparende innovaties op het gebied van het produceren van zonnecellen of -modules.

Binnen dit innovatiethema kan gedacht worden aan de ontwikkeling van (sterk) innovatieve installatie- en uitrolconcepten, productontwerpen, productieprocessen en onderhouds- en beheersprocessen, waarbij onder meer digitale technieken toegepast worden.

Aandachtspunten die relevant zijn voor de beoordeling van projecten binnen dit innovatiethema:

- verbeteren van veiligheid: de fysieke veiligheid van het personeel bij installatie werkzaamheden wordt verbeterd. Daarnaast is er aandacht voor cybersecurity in het ontwerp (bijvoorbeeld: security-by-design) en het voorkomen van elektromagnetische storingen;
- betrouwbaarheid: bij betrouwbaarheid gaat het om zekerheid van toegang tot energie, oftewel leveringszekerheid. Bij leveringszekerheid gaat het om een robuust energiesysteem met diversificatie van bronnen, flexibiliteit en uitwisselbaarheid (systeemintegratie) en ook om voldoende toekomstbestendigheid van het energiesysteem, denk hierbij bijvoorbeeld aan de infrastructuur en inpasbaarheid van de hernieuwbare energie in het energiesysteem. Of denk ook aan het van verlagen onderhoudsgevoeligheid en preventief/voorspelbaar onderhoud;
- het aansluiten bij bestaande, of vormgeven van open-innovatie ecosystemen zoals *learning communities*, zodat kennisverspreiding en de vertaling naar onderwijsprogramma's versneld worden.

Innovatiethema 3: Innovaties gericht op meervoudig ruimtegebruik bij hernieuwbare elektriciteitsproductie op land

Dit innovatiethema betreft projecten voor innovaties die bijdragen aan het zo optimaal mogelijk gebruik maken van de beschikbare ruimte door gebruiks- en toepassingsfuncties te combineren met duurzame energieproductie. Dit zijn innovatieve concepten voor hernieuwbare elektriciteitsopwekking gecombineerd met natuurherstel of agrarische productie, infrastructuur, parkeerplaatsen, gebouwen en bijvoorbeeld recreatie. Afhankelijk van de toepassing gaat het in elk geval om bescherming van gewassen tegen weersinvloeden, verbetering lichtcondities van een locatie, combinaties met agrobots of vergaande geautomatiseerde land- en tuinbouw en waterberging mogelijkheden. Aangezien een dergelijke toepassing plaats heeft binnen een complexe omgeving moet er voldoende aandacht zijn voor aspecten rond normering, regelgeving, vergunningverlening, lokale betrokkenheid en beheer.

Projecten binnen dit innovatiethema betreffen grootschalige systemen op land, voor infrastructuur, in zoetwater (o.a. binnenwater) of op en aan gebouwen (niet zijnde woningen).

Buiten de reikwijdte van dit innovatiethema vallen innovaties die gericht zijn op woningen en voer- en vaartuigen.

Aandachtspunten die relevant zijn voor de beoordeling van projecten binnen dit innovatiethema:

- verbeteren van veiligheid: er is aandacht voor cybersecurity in het ontwerp (bijvoorbeeld: security-by-design) en het voorkomen van elektromagnetische storingen;
- ecologie: de ecologische waarde van het gebied wordt versterkt bij toepassing op landbouwgrond en minimaal behouden bij toepassing op natuurgrond of overige grond. Vanuit het project is er ook aandacht voor andere belangrijke opgaves, zoals herstel van bodem, waterkwaliteit, en reductie van de stikstofemissies;
- esthetiek/ruimtelijke kwaliteit: in lijn met de doelstellingen van het Rijksprogramma “Mooi Nederland”, waarin ruimtelijke kwaliteit centraal staat, dragen projecten bij aan behoud en herstel van de ruimtelijke kwaliteit;
- betrouwbaarheid: bij betrouwbaarheid gaat het om zekerheid van toegang tot energie, oftewel leveringszekerheid. Bij leveringszekerheid gaat het om een robuust energiesysteem met diversificatie van bronnen, flexibiliteit en uitwisselbaarheid (systeemintegratie) en ook om voldoende toekomstbestendigheid van het energiesysteem, denk hierbij bijvoorbeeld aan de infrastructuur en inpasbaarheid van de hernieuwbare energie in het energiesysteem;
- het aansluiten bij bestaande, of vormgeven van open-innovatie ecosystemen zoals *learning communities*, zodat kennisverspreiding en de vertaling naar onderwijsprogramma's versneld worden.

MOOI-missie Gebouwde omgeving

Aanleiding

In 2050 is de gebouwde omgeving klimaatneutraal. We wonen, werken en verblijven in een schoner, stiller, groener, gezonder, comfortabeler en veiligere omgeving. Bijna elke wijk is energieneutraal of zelfs energiepositief, de andere wijken gebruiken (netto) nog maar weinig energie. Gebouwen zijn energie-efficiënt en uitgerust met een duurzame warmte- en koudevoorziening. De gebouwen worden slim aangestuurd op basis van data, waardoor ze optimaal comfort leveren terwijl ze hun energiegebruik afstemmen op de beschikbaarheid van duurzame energiebronnen en de netcapaciteit. Installaties en gebouwen zijn vanuit circulariteit en arbeidsbesparing ontworpen; als onderdelen kapotgaan, kunnen die op een eenvoudige, snelle manier vervangen of gerepareerd worden. De gebruikte materialen verminderen de milieudruk en zijn volledig en zo hoogwaardig mogelijk recyclebaar of herbruikbaar.

Om dit toekomstbeeld te bereiken moet de verduurzaming van de gebouwde omgeving aanzienlijk versnellen.

Dit is de opgave die in het Programma Verduurzaming Gebouwde Omgeving (PVGGO) en de opgave op het gebied van de gebouwde omgeving binnen het Nationaal plan energiesysteem (NPE) wordt geadresseerd. Het onderdeel 'Gebouwde Omgeving' binnen de subsidiemodule MOOI vraagt om innovaties die grootschalige verduurzaming van bestaande woningen en utiliteitsgebouwen mogelijk maakt. De combinatie van MOOI-projecten die binnen de regeling worden gehonoreerd bevordert de systeemverandering die nodig is om te komen tot een CO₂-vrije gebouwde omgeving in 2050. Het neemt mensen - gebruikers, gebouweigenaren en bouwers - mee in een bredere beweging, zet ze aan tot het verduurzamen van hun gebouwen en wijken en transformeren de bouw- en technieksector tot een industrie waarvoor duurzaamheid, in al haar facetten, het vertrekpunt is. Hiervoor zijn innovatieprojecten nodig die een significante bijdrage aan het succes van de energietransitie in de gebouwde omgeving leveren.

Doelstelling

De doelstelling van het onderdeel 'Gebouwde Omgeving' binnen de subsidiemodule MOOI is om onderzoeks- en ontwikkelingsprojecten op de hierna genoemde innovatiethema's te stimuleren die binnen vijf jaar na start van het project tot een eerste toepassing leiden en bijdragen aan een betaalbare verduurzaming van de gebouwde omgeving met een betrouwbaar energiesysteem.

Onder het begrip 'eerste toepassing' wordt verstaan het demonstreren van de oplossing in een operationele omgeving door implementatie van de innovatie binnen een gebouw of gedeelte van een woonwijk, bedrijventerrein of andere omgeving. Dit hoeft nog geen grootschalige uitrol van de innovatie te zijn.

Subsidiabele innovatiethema's

Aanvragen voor subsidie moeten passen binnen één van de volgende innovatiethema's:

Innovatiethema 1: Innovatieve verduurzamingsoplossingen voor de verduurzamingsopgave van de bestaande gebouwde omgeving

Dit innovatiethema betreft projecten voor innovatieve verduurzamingsoplossingen voor de verduurzamingsopgave van de bestaande gebouwde omgeving. Een verduurzamingsoplossing omvat:

1. een combinatie van producten, diensten of processen die gezamenlijk een aanpak vormen, waardoor verduurzamingsmaatregelen makkelijker, sneller en goedkoper geïmplementeerd kunnen worden; of
2. branchebrede oplossingen waardoor één of meerdere type verduurzamingsmaatregelen makkelijker, sneller en goedkoper geïmplementeerd kunnen worden.

Verduurzamingsoplossingen kunnen betrekking hebben op:

- a. verschillende doelgroepen in de gebouwde omgeving, namelijk:
  1. eigenaren van grondgebonden en gestapelde woningen (particuliere eigenaren, verenigingen van eigenaars, woningcorporaties en particuliere of commerciële verhuur);
  2. eigenaren van kantoren, niet-industriële bedrijfshallen, winkels, onderwijsvastgoed, gebouwen in de gezondheidszorg en sportaccommodaties;
- b. een gebiedsgerichte aanpak (gericht op buurt, wijk of bedrijventerrein).

Aandachtspunten die relevant zijn voor de beoordeling van projecten binnen dit innovatiethema zijn dat de verduurzamingsoplossing:

- eigenaren aanzet tot de verduurzaming van hun gebouwen en aansluit bij de wensen, behoeften en mogelijkheden van de mensen² die gebouwen bezitten, of daarin wonen, werken en verblijven. In de verduurzamingsoplossing zijn alle technologische, maatschappelijke, organisatorische, financiële en juridische aspecten zo goed mogelijk ingevuld;
- betaalbaar is. Besparing op arbeid, materialen en/of de kosten voor operationeel gebruik in de gehele waardeketen ten opzichte van een referentie met gelijke milieukwaliteit;
- snel en efficiënt uitvoerbaar is (door o.a. procesinnovatie, arbeidsbesparing, standaardisatie, automatisering, informatietechnologieën) door de gehele uitvoeringsketen;
- breed toepasbaar is en hierdoor de potentie en opschaalbaarheid van de geboden oplossing voor reductie van CO₂-emissies toeneemt;
- de druk op het energiesysteem verlicht door bijvoorbeeld de energievraag te verlagen (energiebesparing) of door te produceren (terug leveren)/consumenten op momenten die gunstig zijn voor het energiesysteem;
- het energiegebruik voor de warmtevraag verlaagt (waarbij de isolatiestandaard minimaal behaald dient te worden en er gestreefd wordt naar een niveau hoger dan de standaard), inclusief een passende oplossing voor warmtapwater en warmteafgifte voor woningen;
- verder reikt dan enkel het verminderen van de CO₂-emissie gerelateerd aan het energiegebruik. Dat wil zeggen dat er op het niveau van individuele materialen, alsook op de volledige oplossing, de milieudruk door het gebruik van

² Zoals de klant, de eindgebruiker, de (directe) omgeving en andere stakeholders die betrokken zijn bij de implementatie (incl. overlast), en exploitatie van de verduurzamingsoplossing.

grondstoffen gedurende de gehele levenscyclus (productie-, bouw-, gebruiks-, sloop- en verwerkingsfase zoals vastgelegd in Europese norm EN15804) in vergelijking tot gangbare alternatieven verlaagt;

- versterking van aan de leefomgevingskwaliteit op het gebied van inrichting van ruimte en leefomgeving, milieu-kwaliteit (bodem, lucht, water), biodiversiteit en gezondheid;
- veilig is. Zorgen dat de fysieke - en brandveiligheid, cybersecurity en privacy van de gebruikers en omwonenden van de gebouwen is geborgd of dat de beheersing van deze risico's op afdoende wijze is geborgd;
- het aansluiten bij bestaande, of open-innovatie ecosystemen vormgeeft zoals *learning communities*, zodat kennisver-spreiding en de vertaling naar onderwijsprogramma's versneld worden.

Buiten de reikwijdte van dit innovatiethema vallen projecten waarbij producten, diensten of processen worden ontwikkeld die gerelateerd zijn aan waterstof of groen gas.

Innovatiethema 2: Innovaties die bijdragen aan een toekomstbestendig energiesysteem voor woonwijken, bedrijventerreinen, kantoor- of winkelgebieden

Dit innovatiethema betreft projecten voor innovaties die bijdragen aan een toekomstbestendig energiesysteem voor woonwijken, bedrijventerreinen, kantoor- of winkelgebieden. Een toekomstbestendig energiesysteem:

- betreft het energiesysteem voor bestaande woonwijken, bedrijventerreinen, kantoor- of winkelgebieden;
- omvat een combinatie van installaties voor de productie van hernieuwbare energie (elektriciteit, warmte, koude), de distributie en aflevering ervan aangevuld met opslag (elektriciteit, warmte en/of koude) en eventueel met conversie van hernieuwbare elektriciteit in een gebied; en
- speelt in op de toekomstige energievraag van de in dat gebied aanwezige gebouwen (verwarming en koeling) en andere (toekomstige) functies in het gebied, zoals (productie)processen en de groeiende energievraag van elektrisch vervoer.

Aandachtspunten die relevant zijn voor de beoordeling van projecten binnen dit innovatiethema zijn dat het toekomstbestendige energiesysteem:

- aansluit bij de wensen, behoeften en mogelijkheden van de mensen³ die gebouwen bezitten, of daarin wonen, werken en verblijven. In een toekomstbestendig energiesysteem zijn alle technologische, maatschappelijke, organisatorische, financiële en juridische aspecten zo goed mogelijk ingevuld. Dit geldt ook voor de uitvoeringsketen;
- snel en efficiënt uitgevoerd, ontworpen, aangelegd en onderhouden wordt (door o.a. procesinnovatie, arbeidsbesparing, standaardisatie, automatisering, monitoring, informatietechnologieën);
- betaalbaar is. Besparing op arbeid, materialen en/of de kosten voor operationeel gebruik in de gehele waardeketen ten opzichte van een referentie met gelijke milieukwaliteit;
- rekening houdt met de veranderende energievraag van de gebouwen in een gebied, die in de toekomst een lagere energievraag (isolatie richting en voorbij de Standaard) en een toenemende koudevraag hebben, net zoals een stijgende (piek)vraag door elektrificatie en lokale opwek van duurzame energie;
- rekening houdt met gebouwen en assets die energie produceren (terugleveren), opslaan en consumeren op momenten die gunstig zijn voor de rest van het energiesysteem;
- de leveringszekerheid van het (nationale) elektriciteit- en warmtesysteem verbetert en met de fysieke veiligheid, brandveiligheid, cybersecurity en privacy van de gebruikers en omwonenden van de gebouwen rekening houdt;
- verder reikt dan enkel het verminderen van de CO₂-emissie gerelateerd aan het energiegebruik en er op het niveau van individuele materialen, als de volledige oplossing, er in vergelijking tot gangbare alternatieven meer wordt gewerkt aan de vermindering van de milieudruk en verhoging efficiënt gebruik van grondstoffen gedurende de gehele levenscyclus (productie-, bouw-, gebruiks-, sloop- en verwerkingsfase zoals vastgelegd in Europese norm EN15804);
- een positieve bijdrage levert aan de leefomgevingskwaliteit op het gebied van inrichting van ruimte en leefomgeving, milieukwaliteit (bodem, lucht, water), biodiversiteit en gezondheid;
- veilig is. Zorgen dat de fysieke - en brandveiligheid, cybersecurity en privacy van de gebruikers en omwonenden van de gebouwen is geborgd of dat de beheersing van deze risico's op afdoende wijze is geborgd;

³ Zoals de klant, de eindgebruiker, de (directe) omgeving en andere stakeholders die betrokken zijn bij de implementatie (incl. overlast), en exploitatie van de verduurzamingsoplossing.

- een prestatie levert die op de lange termijn gewaarborgd is;
- aansluiten bij bestaande, of vormgeven van open-innovatie ecosystemen zoals *learning communities*, zodat kennis-verspreiding en de vertaling naar onderwijsprogramma's versneld worden.

Buiten de reikwijdte van dit innovatiethema vallen projecten waarin producten, diensten of processen worden ontwikkeld die gerelateerd zijn aan waterstof of groen gas.

MOOI-missie Industrie

Aanleiding

De Nederlandse industrie heeft een belangrijke rol in onze economie en samenleving. Tegelijkertijd is zij verantwoordelijk voor ongeveer 40% van de uitstoot van broeikasgassen in ons land. Het is de maatschappelijke opgave te innoveren naar duurzame producten en productieprocessen, zodat de toekomstige industrie bijdraagt aan brede maatschappelijke welvaart in de vorm van kwaliteit van leven, de leefomgeving, werkgelegenheid en de concurrentiepositie van Nederland.

De CO₂-emissiereductie die de industrie in 2030 moet bereiken is in het Nederlandse beleid gesteld op 55% ten opzichte van 1990, met een ambitie voor 60% CO₂-emissiereductie. Kijken we verder vooruit naar 2050, dan ontstaat een perspectief van een industrie die klimaatneutraal én circulair is. Dit is de missie die centraal staat in het innovatiebeleid voor de industrie.

Met deze missie wordt ook een bijdrage geleverd aan het doel van het Nationaal Programma Circulaire Economie: volledig circulair in 2050, waarbij gebruik van primaire grondstoffen niet hoger is dan mogelijk binnen planetaire grenzen. In 2050 zijn waardeketens circulair en duurzaam. Duurzame energie wordt efficiënt gebruikt. Grondstoffen worden hoogwaardig benut. De productie van afval wordt geminimaliseerd en er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van duurzaam verkregen grondstoffen.

Om deze doelen te bereiken zullen er fundamentele keuzes gemaakt moeten worden over hoe de producten worden gemaakt in intrinsiek duurzame productieprocessen, gevoed door duurzame bronnen van energie en grondstoffen, en ruimtelijk inpasbaar.

Een aantal technologieën heeft zich de laatste jaren ontwikkeld tot de fase van pilots, demonstratie en uitrol, zoals verduurzaming van het bestaande lage temperatuur warmtesysteem (tot 300°C) of technieken rond circulair maken van plastics. Meer radicale doorbraken in de kern van de industriële processen blijven nog achter. Deze doorbraken zouden met name op het terrein van elektrificatie en flexibilisering van processen en vervanging van grondstoffen moeten liggen.

Dit vraagt om innovaties op meerdere niveaus, ook buiten de kern van de industriële processen. De transitie leidt tot knelpunten op het gebied van vergunningen, de krimpende en snel vergrijzende arbeidsmarkt, de beschikbaarheid van ruimte, grondstoffen en elektrische infrastructuur. Innovaties zullen daarom moeten bijdragen aan de uitvoerbaarheid en inpassing van verduurzaming van de industrie, door rekening te houden met maatschappelijke belangen.

Doelstelling

De doelstelling van het onderdeel 'Industrie' binnen de subsidiemodule MOOI is om onderzoeks- en ontwikkelingsprojecten op de hierna genoemde innovatiethema's te stimuleren die binnen tien jaar na start van het project tot een eerste toepassing leiden en bijdragen aan een betaalbare transitie naar een duurzame, klimaatneutrale en circulaire industrie die geïntegreerd is in het energiesysteem.

Onder het begrip 'eerste toepassing' wordt verstaan het demonstreren van de oplossing in een operationele omgeving door implementatie van de innovatie binnen een gedeelte van een industrieel proces. Dit hoeft nog geen grootschalige uitrol van de innovatie te zijn.

Subsidiabele innovatiethema's

Aanvragen voor subsidie moeten passen binnen één van de volgende innovatiethema's.

Innovatiethema 1: Procesvernieuwing door elektrificatie en keteninnovaties

Elektrificatie is cruciaal voor de verduurzaming van de energievoorziening van de procesindustrie. Efficiënt gebruik van energie zal bij gebruik van elektriciteit belangrijk zijn vanwege de kosten van opwek en transportcapaciteit en daarnaast de beperkte opwekcapaciteit. Directe elektrificatie van processen in de industrie is het meest efficiënte gebruik van hernieuwbare energiebronnen, zowel in het energiesysteem als in de processen zelf.

Het eerste streven binnen dit innovatiethema is om nieuwe kostenefficiënte elektrische processen en energiesystemen te ontwikkelen die voorzien in tenminste 50% elektrificatie van alle hoge temperatuur processen in 2040 (MMIP 7). Een tweede streven is de ontwikkeling van elektrisch gedreven processen die op uur-dagbasis gemiddeld over de industrie 10% flexibiliteit bieden vergeleken met *base-load*.

Dit innovatiethema betreft projecten voor procesvernieuwing door middel van elektrificatie en keteninnovaties.

Projecten binnen dit innovatiethema bevatten ten minste één van de volgende onderzoeks- en ontwikkelrichtingen:

1. nieuwe CO₂-emissievrije productieroutes en scheidingsprocessen binnen de industrie en aanpassingen die elektrische processen inpasbaar maken in een energiesysteem met een grootschalig variabel elektriciteitsaanbod. Hieronder vallen innovaties die elektrificatie van hoge temperatuurwarmte mogelijk maken, die flexibele operatie van elektrisch gedreven processen ontsluiten, die de duurzaamheid van de energie borgen, en die de daarbij de fysieke en cybersecurity versterken. Het gaat hierbij om nieuwe procestechnologie en digitale technieken. Procestechnologische innovaties kunnen gericht zijn op de ontwikkeling van diverse nieuwe geïntegreerde elektrische verwarmingsmethoden en de inpassing daarvan in processen. Ook kunnen deze gericht zijn op het direct gebruik van elektriciteit om het beoogde fysische of chemische proces aan te drijven, in plaats van via conversie tot hoge temperatuurwarmte. Met dit laatste kunnen naast CO₂-emissiereductie ook grote (energie) efficiency- dan wel flexibiliteitsvoordelen worden behaald;
2. (systeem)innovaties voor elektrificatie binnen de industrie gericht op de koppeling van vraag en aanbod van elektriciteit en het ontsluiten van flexibiliteit. Hieronder vallen randvoorwaardelijke innovaties, zoals vernieuwende methodes en oplossingen op het gebied van regulering, gedrag en businessmodellen. Ook in aanmerking komt technologie (hard- en software), waarmee split-incentives in de waardeketen doorbroken worden of die (datagestuurde) optimalisatie over de keten van elektriciteitsaanbod, -transport en -gebruik mogelijk maken. Naast energie-optimalisatie kan dit ook optimalisatie van logistieke stromen of van productstromen betreffen. Het elektriciteitsaanbod in Noordwest-Europa zal in de toekomst grotendeels bestaan uit zon- en windenergie die weersafhankelijk en daardoor variabel is. De industrie zal daarom niet alleen moeten innoveren op alternatieve manieren van energie-inkoppeling in processen, maar ook op vraag-aanbod koppeling van duurzame elektriciteit. Flexibilisering van de industrie is een complex vraagstuk vanwege mogelijke split-incentives. Het gaat om innovaties die flexibiliteit realiseren in de keten van energieopwekking, infrastructuur en industriële productie. De benodigde installaties moeten zodanig ontworpen zijn dat het flexibel werken ervan niet de fysieke en cybersecurity en betrouwbaarheid van de bedrijfsvoering in gevaar brengt.

Aandachtspunten die relevant zijn voor de beoordeling van projecten binnen dit innovatiethema:

- maatschappelijke impact, waarbij doelgroepen of gemeenschappen worden betrokken. In kaart brengen en optimaliseren van positieve effecten (bijv. brede welvaart, werkgelegenheid, welzijn, arbeidsbesparing, kwaliteit van leven, gezondheid, en de fysieke leefomgeving) en mitigatie van negatieve effecten (overlast, kosten);
- randvoorwaarden van duurzaamheidsbeleid (o.a. ook water- en landgebruik), energiebeleid en industriebeleid, cybersecurity, de ontwikkeling van open normen en standaarden, beschikbaar stellen van data;
- het aansluiten bij bestaande, of vormgeven van open-innovatie ecosystemen zoals *learning communities*, zodat kennisverspreiding en de vertaling naar onderwijsprogramma's versneld worden.

Buiten de reikwijdte van dit innovatiethema vallen projecten gericht op:

- oplossingen voor de verduurzaming van de bestaande lage temperatuur warmtevoorziening met warmtepompen of e-boilers;
- de productie van waterstof via elektrolyse.

Innovatiethema 2: Duurzame grondstoffen en tussenproducten gebaseerd op CO en CO₂

Energie en grondstoffen zijn in de procesindustrie sterk verweven. Om te komen tot een klimaatneutrale en circulaire industrie zijn duurzame grondstoffen noodzakelijk. Dit thema richt zich op de verduurzaming van de koolstof-gebaseerde grondstoffen. Zo wordt CO₂-emissie verlaagd en uiteindelijk de koolstofkringloop van grondstoffen en producten gesloten.

Het streven is 50% reductie van het primaire grondstoffenverbruik in 2030 (MMIP 6). Er wordt daarnaast gestreefd om 10%-25% van de totale koolstofvraag in 2050 in te vullen via hergebruik van CO of CO₂ en om 20% van het fossiele koolstofverbruik van 2023 in 2050 te vervangen door duurzame biograndstoffen.

In 2050 zal de wereldvraag naar koolstofgebaseerde producten (zoals plastics) verdubbeld zijn, voornamelijk door de groei van de wereldbevolking en de toename van de levensstandaard. Alhoewel de koolstofvraag in Europa en Nederland constant zal blijven, moeten we tegelijkertijd toe naar netto nul emissies en zo veel mogelijk circulariteit. Naar verwachting is er onvoldoende verantwoord verkregen biobased koolstof beschikbaar om in aanvulling op de circulaire koolstof te voorzien in de totale behoefte. Daarnaast zullen, afhankelijk van plaats en tijd, biograndstoffen en grondstoffen uit CCU wedijveren om de laagste ecologische voetafdruk. Het innovatieprogramma (MMIP 6) richt zich erop dat in 2050 ongeveer 10-25% van de totale koolstofvraag in Europa gedekt zal moeten worden door conversie van CO₂ of CO uit onvermijdelijke emissies (bijv. uit de cement en staalindustrie), biogene afvalgassen, biogas emissies of zelfs uit de lucht en water. Hoewel de omzetting naar koolwaterstoffen energie-intensief is, is dit cruciaal voor het sluiten van de koolstofketen in een CO₂-neutrale en circulaire economie.

Er bestaan diverse manieren om CO of CO₂ om te zetten naar waardevolle producten. Daarbij moet er oog zijn voor de keten- en systeemaspecten en is er nog een grote technisch-economische innovatieslag te maken op het gebied van efficiency en ketenrendement.

Dit innovatiethema betreft projecten voor innovaties met betrekking tot duurzame grondstoffen en tussenproducten gebaseerd op CO en CO₂. Projecten binnen dit innovatiethema zijn gericht op onderzoek en ontwikkeling van conversieprocessen en verbetering daarvan voor CO en CO₂ naar bulk en platform chemicaliën en systeeminnovaties voor circulaire koolstofketens gericht op langdurige koolstofvastlegging of -circulariteit. Hieronder vallen conversie- en scheidingsprocessen die bij voorkeur elektrisch gedreven worden. Bij deze omzettingroutes is een significante verbetering van energie- en conversie-efficiëntie vereist vergeleken met bestaande processen. Systeeminnovaties op het gebied van circulaire koolstofketens kunnen worden meegenomen in het project wanneer deze daar een logisch onderdeel van uitmaken. Systeeminnovaties behelzen hier in elk geval vernieuwende methoden en technieken voor fraudebestendige traceerbaarheid, en *decision support tools* voor circulaire waardeketens van koolstof. Hieronder vallen ook modellering en digitale technieken die de levenscyclus van grondstoffen en producten voorspellen en volgen door de keten. Ook innovaties die nieuwe businessmodellen voor circulaire waardeketens mogelijk maken komen in aanmerking.

Aandachtspunten die relevant zijn voor de beoordeling van projecten binnen dit innovatiethema:

- maatschappelijke impact, waarbij doelgroepen of gemeenschappen worden betrokken. In kaart brengen en optimaliseren van positieve effecten (bijv. brede welvaart, werkgelegenheid, welzijn, arbeidsbesparing, kwaliteit van leven, gezondheid, en de fysieke leefomgeving) en mitigatie van negatieve effecten (overlast, kosten);
- randvoorwaarden van duurzaamheidsbeleid (o.a. ook water- en land gebruik), energiebeleid en industriebeleid, cybersecurity, de ontwikkeling van open normen en standaarden, beschikbaar stellen van data;
- het aansluiten bij bestaande, of vormgeven van open-innovatie ecosystemen zoals *learning communities*, zodat kennisverspreiding en de vertaling naar onderwijsprogramma's versneld worden;
- het is belangrijk om goed te kijken naar de verwachte duur van koolstofvastlegging in producten en met welke efficiëntie koolstof in de cyclus kan worden gehouden, of in welke mate de te ontwikkelen conversieprocessen bij kunnen dragen aan negatieve emissies.

Buiten de reikwijdte van dit innovatiethema vallen projecten gericht op:

- mechanische recycling en chemische recycling van kunststofstromen;
- de tijdelijke of permanente opslag van CO₂, inclusief projecten gericht op negatieve emissies die daarbij gebruik maken van CCS.

Innovatiethema 3: Ontwikkeling van duurzame ketens voor productie van bouwstenen en toepassingen voor polyester biopolymeren op basis van koolhydraten (NGF BioBased Circular)

De beschrijving van innovatiethema 3 (NGF BioBased Circular) is onder voorbehoud van publicatie in de Staatscourant. De gepubliceerde versie wordt op de MOOI website gezet.

Dit innovatiethema geeft invulling aan het Nationaal Groeifondsprogramma *BioBased Circular*⁴. Het thema betreft projecten voor innovaties met betrekking tot een of meer onderdelen van de waardeketen in Nederland voor kunststofproducten (polyesters voor plastics, coatings en andere materialen) op basis van koolhydraatrijke biograndstoffen (biogebaseerd). Applicatiegebieden zijn onder andere de bouw en interieur, textiel of verpakkingen.

Projecten binnen dit innovatiethema passen binnen minimaal twee van de volgende drie subthema's.

3a. Circulair ontwerpen van producten

Dit subthema betreft het integreren van biogebaseerde materialen in sectoren zoals de bouw en interieur, textiel en verpakkingen te integreren door het (her)ontwerpen van bestaande producten en het ontwikkelen van nieuwe producten met circulaire ontwerpprincipes. Het gaat om ontwikkeling en validatie op multi-kg schaal van nieuwe biogebaseerde materialen en applicatie daarvan.

Deze beoogde biogebaseerde materialen zijn gebaseerd op (nieuw) ontwikkelde, op polyester gebaseerde kunststoffen, zoals plastics, coatings en andere materialen of op polyester gebaseerde kunststoffen in ontwikkeling, zoals PEF, PLA en PHA, bijvoorbeeld door specifieke aanpassingen van de structuur van deze nieuwe biokunststoffen.

3b. Nieuwe generatie bouwstenen en biopolymeren

Dit subthema betreft het ontwikkelen van een nieuwe generatie biogebaseerde bouwstenen (zoals polyolen, dicarbonzuren of hydroxycarbonzuren) en polyesters daaruit, waarvan de biogebaseerde routes nog niet gangbaar zijn, en die verbeterde functionaliteit en recycleer- en/of bio-degradeerbaarheid hebben waar mogelijk. De ontwikkelde bouwstenen en polyesters dienen tijdens het project gevalideerd te worden in applicaties voor sectoren zoals de bouw en interieur, textiel en verpakkingen. De ontwikkeling moet aan het einde van het beoogde project leiden tot een conceptuele productietechnologie, gevalideerd op TRL5-niveau (een relevante omgeving), en productie van eerste monsters op kg-schaal.

3c. Duurzame biograndstoffen

Dit subthema betreft het ontwikkelen van een of meerdere nieuwe biograndstoffen voor omzetting in de in subthema 3b genoemde van chemische bouwstenen voor polymeren. Het gaat om de volgende biograndstoffen:

- biograndstoffen uit eerste generatie bestaande gewassen (ook wel primaire gewassen genoemd), zoals suikerbiet, mais, en granen. Projecten die biograndstoffen uit eerste generatie bestaande gewassen betreffen, moeten zijn gericht op het verlagen van de kostprijs van deze biograndstoffen tegen de juiste kwaliteit van suikers voor de beoogde toepassing;
- biograndstoffen uit nieuwe gewassen, zoals sorghum, hennep, miscanthus, algen, azolla, lupine en cichorei;
- tweede generatie biograndstoffen uit:
  - reststromen uit de landbouw, landschapsbeheer en bosbeheer;
  - bijproducten uit de verwerking van landbouwproducten of voedingsindustrie (*agri-food processing*); of
  - heterogene reststromen in de vorm van laagwaardig, heterogeen afval, zoals GFE/GFT, slib en mest.

Er wordt maximaal één project op het gebied van biograndstoffen uit eerste generatie bestaande gewassen gehonoreerd.

⁴ <https://www.biobasedcircular.com/>

Aandachtspunten die relevant zijn voor de beoordeling van projecten binnen dit innovatiethema:

- maatschappelijke impact, waarbij doelgroepen of gemeenschappen worden betrokken. In kaart brengen en optimaliseren van positieve effecten (bijv. brede welvaart, werkgelegenheid, welzijn, arbeidsbesparing, kwaliteit van leven, gezondheid, en de fysieke leefomgeving) en mitigatie van negatieve effecten (overlast, kosten);
- randvoorwaarden van duurzaamheidsbeleid (o.a. ook water- en land gebruik), energiebeleid en industriebeleid, cybersecurity, de ontwikkeling van open normen en standaarden, beschikbaar stellen van data;
- het aansluiten bij bestaande, of vormgeven van open-innovatie ecosystemen zoals *learning communities*, zodat kennisverspreiding en de vertaling naar onderwijsprogramma's versneld worden;
- duurzaamheid: het project ontwikkelt technologie en/of producten die in potentie in hogere mate leiden tot daadwerkelijke CO₂-emissiereductie in de industriële keten en een verbeterde koolstofefficiëntie van chemische bouwstenen en applicaties daaruit (LCA, CO₂ footprint);
- vermindering milieudruk en efficiënt gebruik van grondstoffen: de ecologie bij winning grondstoffen komt niet in gevaar, en de kwaliteit van de producten bij hergebruik blijft beter behouden;
- betaalbaarheid: de kosten van de productie van biokunststoffen zijn bij voldoende schaalgrootte in lijn met de fossiele referentie of een hogere marktprijs is onderbouwd (b.v. door verbeterde functionaliteit)/zorgt voor lagere kosten ten opzichte van de bestaande technieken en levert zicht op een rendabele business case;
- ketenontwikkeling: het project moet bijdragen aan een biokunststof waardekring en zicht hebben op substantiële productievolumes;
- landgebruik: de keten mag geen beslag leggen op additionele landbouwgrond. Oplossingen waarbij andere marginale of anderszins onderbenutte arealen ingezet kunnen worden komen wel in aanmerking.

3 Voorwaarden en beoordeling

3.1 Voorwaarden

De belangrijkste voorwaarden uit de regeling hebben we voor u op een rij gezet.

Wie kan een vooraanmelding indienen?

- Een consortium (samenwerkingsverband) dat een gevarieerde samenstelling heeft en minimaal drie ondernemingen bevat, die niet met elkaar in een groep verbonden zijn.
- Elke onderneming is haar eigen rechtspersoon. Iedere rechtspersoon vraagt daarom zelf subsidie aan. Eventuele extra zuster-/dochterondernemingen mag u dan als deelnemer opgeven. Verbonden bedrijven mogen samen geen samenwerkingsverband vormen. In dat geval is er dus nog een extra deelnemer nodig buiten de verbonden bedrijven om aan minimaal drie ondernemingen te komen. Verrekenen onderling met facturen? Dan wordt alleen de entiteit die de kosten uiteindelijk maakt de subsidieaanvrager (penvoerder of deelnemer). De overige entiteiten zijn dan 'derden'.
- Het consortium heeft vóór 18 april 2024 17:00 uur een vooraanmelding ingediend bij RVO via het eLoket en heeft over zijn vooraanmelding van de Adviescommissie MOOI een advies ontvangen.
- Een vooraanmelding heeft betrekking op ten hoogste één subsidieaanvraag. Dus opsplitsen van het consortium na de vooraanmelding en twee of meer voorstellen indienen is niet mogelijk.

Wie kan een uitgewerkte subsidieaanvraag indienen?

- Een samenwerkingsverband dat een advies van de Adviescommissie MOOI op een ingediende vooraanmelding heeft gekregen.
- Een samenwerkingsverband dat voor 5 september 17:00 uur via het eLoket bij RVO een complete subsidieaanvraag (uitgewerkt voorstel) heeft ingediend.
- Samenwerken wil zeggen dat de deelnemers voor eigen rekening en risico aan het project deelnemen. Daarbij is het belangrijk dat partijen aan de vraagzijde van de beoogde innovaties betrokken zijn bij het project en dat hun vraag leidend is bij het ontwikkelen van de producten, processen, en/of diensten. Een onevenwichtige samenwerking in termen van financiële of inhoudelijke bijdragen aan het project kan leiden tot afwijzing of tot een lagere of onvoldoende score op het rangschikkingscriterium 'kwaliteit van het projectplan' en/of 'kwaliteit van het samenwerkingsverband'.
- Partijen mogen in meer dan één consortium meedoen.
- Als een deelnemer in het samenwerkingsverband een onderzoeksorganisatie is, moet er voordat de projectactiviteiten starten een getekende samenwerkingsovereenkomst zijn. Deze samenwerkingsovereenkomst bevat in ieder geval afspraken over de wijze waarop wordt omgegaan met de bijdrage in de kosten, het delen in de risico's en uitkomsten, de verspreiding van de resultaten en de toegang tot en de regels voor de toewijzing van intellectuele eigendomsrechten. Is deze overeenkomst nog niet klaar op het moment dat de subsidieaanvraag ingediend wordt, dan moet u daar bij het kiezen van de startdatum rekening mee houden. Het project mag pas starten nadat de overeenkomst is getekend.
- De getekende samenwerkingsovereenkomst moet meegestuurd worden als de startdatum ligt vóór de verleningsdatum. Als er dan geen getekende samenwerkingsovereenkomst is, wordt het project afgewezen, omdat u niet aan de verplichtingen van de regeling voldoet.
- Als de startdatum vóór de dagtekening van de beschikking ligt, hebben wij de ondertekende samenwerkingsovereenkomst dus al tijdens de behandelperiode nodig: houd daar rekening mee bij de planning van uw project!
- U kunt het project niet volledig uitbesteden, omdat inhuur van derden niet telt als daadwerkelijke samenwerking voor eigen rekening en risico.
- Ondernemingen die subsidie aanvragen, moeten een vaste inrichting of dochteronderneming in Nederland hebben op het moment dat er subsidie betaald wordt (december 2024). Bij een vaste inrichting gaat het om het duurzaam beschikken over personeel en technische middelen die noodzakelijk zijn voor het verrichten van bepaalde diensten, en daaraan gekoppeld om een voldoende mate van duurzaamheid en een – wat personeel en technische middelen betreft – geschikte structuur om de voor haar eigen behoeften verrichte diensten te kunnen afnemen en ter plaatse te gebruiken. Een postbus in Nederland is dus niet voldoende. Ook bij het begrip 'dochteronderneming' gaat het om duurzaam deelnemen aan het economisch leven.

- Provincies en gemeentes mogen meedoen in projecten, maar kunnen zelf geen subsidie ontvangen (zie ook [paragraaf 5.7](#)).

Tip:

Loopt u tegen problemen aan bij het vinden van samenwerkingspartners? De Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI's) van de Topsector Energie kunnen u verder helpen! Zie www.topsectorenergie.nl.

Wanneer starten en eindigen de activiteiten?

- De projecten mogen niet gestart zijn vóór de indiening van de definitieve subsidieaanvraag en starten uiterlijk 6 maanden na de subsidieverlening. Dat betekent ook dat u nog geen verplichtingen mag zijn aangegaan voor het moment van indiening van de subsidieaanvraag (ook als deze kosten nog niet betaald zouden zijn).
- De looptijd van het geheel van uit te voeren activiteiten in het projectplan is maximaal 4 jaar.

Wat is nog meer belangrijk?

- Dat u een projectplan schrijft waarin concreet genoeg beschreven is wie wat gaat doen en wie hoeveel kosten daarvoor verwacht te maken. Subsidie wordt namelijk verleend per deelnemer aan het consortium.
- Dat u in het projectplan aangeeft wat en wanneer de mijlpalen en go/no go-momenten zijn. Daarbij neemt u indicatoren op, die SMART zijn (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden) om te kunnen beoordelen of de mijlpalen en resultaten gehaald zijn en geeft u aan op basis waarvan tot een go/no go besloten wordt. U kunt ervoor kiezen om een mijlpaalbegroting in te dienen, die gekoppeld is aan de genoemde mijlpalen. Zie hiervoor de [modelbegroting](#).
- Uw projectplan moet passen binnen de beschrijving van de MOOI-missies (zie [hoofdstuk 2](#)).
- Kennisverspreiding. Onderdeel van de subsidieaanvraag is een kwalitatief voldoende goed plan van aanpak voor de verspreiding van de kennis die met de uitvoering van het project wordt opgedaan. Het is onder andere de bedoeling dat er al tijdens de looptijd van het project actief over de resultaten gecommuniceerd wordt naar en met bij de innovatie betrokken belanghebbenden ('stakeholders') buiten het project. Concurrentiegevoelige informatie hoeft u niet te delen.
- De subsidiabele kosten van het project zijn minimaal € 2 miljoen.
- Onderzoeksorganisaties maken niet meer dan 50% van de totale subsidiabele projectkosten.
- De subsidie voor overige projectactiviteiten bedraagt maximaal 5% van de totale subsidiabele projectkosten en niet meer dan € 350.000 per project, en niet meer dan € 300.000 per onderneming (zie ook [paragraaf 5.2](#)).
- Voor zover het gaat om overige projectactiviteiten mogen ondernemingen niet actief zijn in de sector visserij en aquacultuur, de primaire productie van landbouwproducten of de sector verwerking en afzet van landbouwproducten in de gevallen, bedoeld in artikel 1, eerste lid, onder c, van de algemene de-minimisverordening.
- De subsidie per deelnemer is minimaal € 25.000: het aandeel in de totale subsidiabele projectkosten per deelnemer moet substantieel zijn. Het te verlenen subsidiebedrag moet, met toepassing van de subsidiepercentages (zie [paragraaf 5.4](#)), minimaal € 25.000 bedragen.
- De subsidie per project is maximaal € 4 miljoen voor alle MOOI-missies.
- U dient de financiering van uw eigen aandeel in de projectkosten (het deel dat niet gesubsidieerd wordt) rond te hebben op moment van indienen.
- U dient de claims ten aanzien van de werking van een techniek en/of ten aanzien van de slaagkans in de Nederlandse markt en maatschappij goed te onderbouwen.
- Heeft uw project/projectplan al subsidie gehad van een bestuursorgaan of de Europese Commissie? Dan wordt dat bedrag verrekend met de subsidie die u kunt krijgen of met de kosten die in aanmerking komen voor subsidie. Neem contact op met RVO om te horen wat dat voor u betekent: klantcontact@rvo.nl of tel: 088 042 42 42.

3.2 Algemene beoordelingscriteria van de aanvragen

Eerst wordt beoordeeld of uw subsidieaanvraag in ieder geval voldoet aan de vereisten genoemd in artikel 4.2.49 van de Regeling nationale EZK- en LNV-subsidies die gelden naast de algemene afwijzingsgronden uit artikel 23 van het Kaderbesluit nationale EZK- en LNV-subsidies:

- de aanvraag is tijdig ingediend en compleet (zie [hoofdstuk 6](#));
- de aanvraag voldoet aan de voorwaarden (zie [hoofdstuk 3](#));

- er is voldoende vertrouwen in de technische haalbaarheid;
- er is voldoende vertrouwen in de economische haalbaarheid;
- er is voldoende vertrouwen dat het consortium de activiteiten kan financieren.

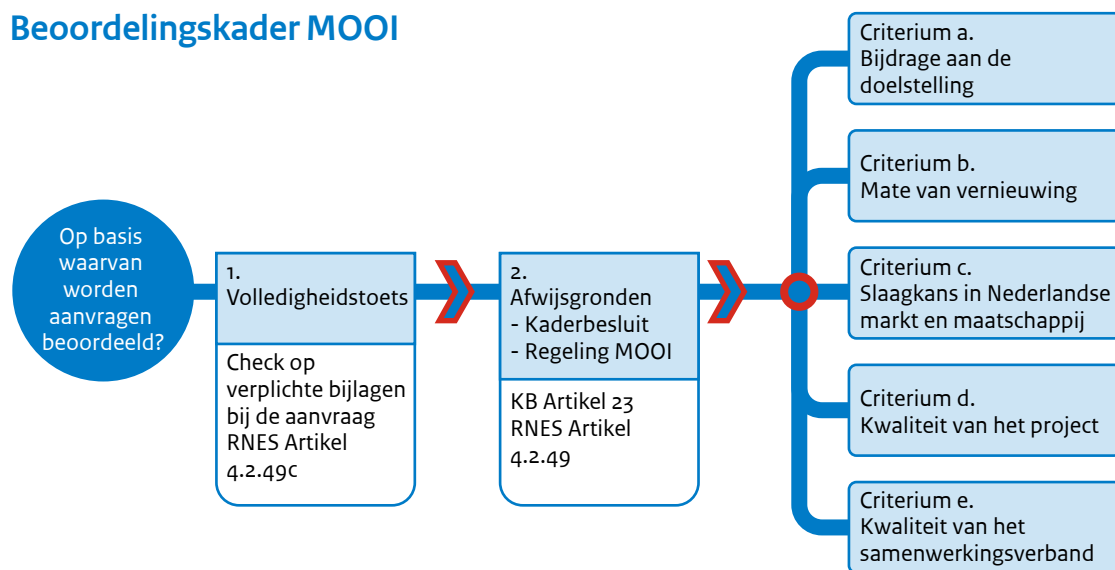
3.3 Beoordeling door rangschikking van de aanvragen

Als uw subsidieaanvraag aan de in paragraaf genoemde vereisten voldoet, wordt deze met hulp van onafhankelijke externe adviseurs beoordeeld aan de hand van de volgende rangschikkingscriteria:

1. Bijdrage aan de doelstellingen van de subsidie.
2. Mate van vernieuwing ten opzichte van de internationale stand van onderzoek of techniek en versterking van de Nederlandse kennispositie.
3. Slaagkans van de innovatie in de Nederlandse markt en de maatschappij.
4. Kwaliteit van het projectplan: aanpak en methodiek, omgang met risico's, uitvoerbaarheid, mate waarin de beschikbare middelen effectiever en efficiënter worden ingezet.
5. Kwaliteit van het samenwerkingsverband: samenstelling en projectorganisatie.

Per criterium wordt een score gegeven op een schaal van 1 tot en met 10. Op elk criterium moet een voldoende score behaald worden (6 punten of meer; voorafgaand aan de weging). Projecten die te laag scoren op een criterium, dus minder dan 6 punten, worden afgewezen als kwalitatief onvoldoende. De subsidieaanvraag met de hoogste gewogen totaalscore wordt het hoogste gerangschikt. Het subsidiebudget wordt verdeeld op volgorde van de rangschikking van de aanvragen.

Beoordelingskader MOOI

Figuur 1: Schematisch overzicht beoordeling MOOI-aanvragen

De beoordelingstermijn is dertien weken nadat de tender gesloten is. Deze beoordelingstermijn kunnen we eenmalig verlengen met nog eens dertien weken.

Criterium	Score	Weging
Bijdrage aan de doelstellingen van de subsidie	1 – 10	22,50%
Mate van vernieuwing	1 – 10	16,25%
Slaagkans in de Nederlandse markt en maatschappij	1 – 10	22,50%
Kwaliteit van het projectplan	1 – 10	16,25%
Kwaliteit van het samenwerkingsverband	1 – 10	22,50%

Tabel 1-: Rangschikkingscriteria, scores en weegfactoren

Toelichting op de criteria (overgenomen uit de Staatscourant):

a. Bijdrage aan de doelstellingen van de subsidie

Allereerst worden er aan een MOOI-project meer punten toegekend naar mate het desbetreffende MOOI-project meer bijdraagt aan de doelstellingen van de missies van de subsidiemodule MOOI, opgenomen in [bijlage 4.2.6](#) van de Regeling nationale EZK- en LNV-subsidies. Op deze wijze kunnen voor de missies de meest relevante projecten geselecteerd worden. Dit criterium gaat dan ook over de impact van de projecten. Hoe hoger de potentiële bijdrage van het voorstel aan de in de bijlage genoemde doelstellingen is, hoe hoger het scoort. De doelstellingen van de missies in de MOOI 2024 staan in [hoofdstuk 2](#) van deze handleiding.

Een voorstel scoort ook hoger naarmate meer aspecten uit de doelstellingen van een missie in onderlinge samenhang worden aangepakt. Als een voorstel ook bijdraagt aan de doelstellingen van een andere missie, wordt dat positief gewaardeerd.

Een voorstel scoort verder hoger naarmate de voorgestelde innovatieve oplossingen een groter markt bereik hebben, dat wil zeggen dat meer marktsegmenten bediend kunnen worden in relatie tot de missie.

b. Mate van vernieuwing

Ten tweede wordt er aan een MOOI-project een hoger aantal punten toegekend naarmate het MOOI-project vernieuwender is ten opzichte van de internationale stand van onderzoek of techniek en de Nederlandse kennispositie meer versterkt. Dit criterium heeft betrekking op de innovatieaspecten van het project. Een voorstel scoort hoger op dit criterium naarmate de voorgestelde oplossingen vernieuwender zijn. Het kan daarbij gaan om een nieuwe technologie met betrekking tot producten, processen of diensten, of om wezenlijke vernieuwingen of wezenlijk nieuwe toepassingen van een bestaande technologie. Voor technologisch georiënteerde activiteiten is de internationale stand der techniek de maatstaf. Voor sociaalwetenschappelijk onderzoek en innovatie geldt dat de internationale stand van de wetenschap de maatstaf is. De aanvrager beschrijft de huidige stand van onderzoek en techniek, welke knelpunten er nog zijn en wat de toegevoegde waarde van het project is (welke stap in onderzoek en ontwikkeling er door het project gezet wordt). Er wordt hoger gescoord op dit criterium naarmate er meer sprake is van technologische vernieuwing. Hierbij scoren voorstellen die een marginaal technische verbetering laten zien lager dan voorstellen die een technologische doorbraak kunnen laten zien.

Een voorstel is ook vernieuwender en scoort daarom hoger naarmate de innovatie zich meer op een systeemniveau richt dan op een product- of componentniveau. Systeeminnovaties zijn bedrijfs- en organisatie overstijgende vernieuwingen die door uiteenlopende belanghebbenden gezamenlijk gerealiseerd worden, die de inbreng van uiteenlopende soorten kennis en vaardigheden vergen en die de verhoudingen tussen belanghebbende spelers ingrijpend veranderen. Om de klimaatdoelstellingen te bereiken zullen systeeminnovaties nodig zijn.

c. Slaagkans in de Nederlandse markt en maatschappij

Ten derde wordt aan een MOOI-project een hoger aantal punten toegekend naarmate de slaagkans van de innovatie in de Nederlandse markt en maatschappij groter is. Dit gaat over de verwachting of (toekomstige) eigenaren/exploitanten van bestaande gebouwen, industriële productieprocessen, hernieuwbare energieproductie-installaties en energie-infrastructuur de ontwikkelde innovaties daadwerkelijk gaan gebruiken. Daarbij is het essentieel dat er in het project expliciet rekening wordt gehouden met de wensen en behoeften van alle bij de innovatie betrokken belanghebbenden aan de hand van een analyse van die belanghebbenden ('stakeholderanalyse').

Een projectvoorstel scoort hoger op dit criterium naarmate de waarde voor de (eind)gebruiker inzichtelijker en beter is, kijkend bijvoorbeeld naar het voordeel dat de beoogde producten en diensten hebben, en de verwachte terugverdientijd. Een goede onderbouwing, waar mogelijk kwantitatief, van de verwachtingen is hiervoor belangrijk, de aannames en inschattingen dienen expliciet gemaakt te worden.

Een projectvoorstel scoort ook hoger op dit criterium naarmate in het voorstel

- a. meer onderbouwd is in welke sectoren/marktsegmenten behoefte is aan de voorgestelde oplossingen (producten, processen en/of diensten), wat de bredere context is;

- b. een visie op het implementatietraject beter onderbouwd is, door inzicht te geven in de vervolgstappen die bij een positief resultaat gezet zullen worden in de verdere ontwikkeling en marketing van de voorgestelde oplossingen en door wie, zo mogelijk tot aan introductie op de markt;
- c. meer aannemelijk wordt gemaakt dat de geleerde lessen gedeeld zullen worden met relevante belanghebbenden (tenminste met de achterban van alle betrokken partijen en vragende partijen; kennisverspreiding).

Ook is het belangrijk om zo vroeg mogelijk in de ontwikkeling van een product, proces of dienst rekening te houden met de technologische, maatschappelijke, organisatorische en juridische aspecten die in het ontwerp, de productieketen en bij de marktintroductie een rol kunnen spelen. In het projectplan dient aangetoond te worden dat er is nagedacht over welke van deze aspecten voor specifieke belanghebbenden van belang zijn en op welke wijze die in het ontwerp en specificaties van deze producten en diensten worden meegenomen. Denk bijvoorbeeld aan: ruimtebeslag, effecten op landschap en ecologie, esthetiek, lokaal eigenaarschap, mogelijke (maatschappelijke) weerstand tegen de innovatie bij daadwerkelijk gebruik, of nieuwe competenties die nodig zijn bij gebruik van de technologie. Maar ook aan de beveiliging van digitale systemen, privacy en niet-discriminerende algoritmes, het voorkomen van uitsluiting (“inclusion”) en van verborgen kosten, het respect voor het eigenaarschap van data en de rechtvaardigheid in het delen en het gebruiken van data- en informatie (“social justice” en ethische aspecten). En ook de weerbaarheid van de te digitaliseren systemen en mogelijkheid van terugval naar een veilig niveau van autonome bedrijfsvoering bij digitale ontregeling (“resilience”) is van belang bij de ontwikkeling van nieuwe producten, processen en diensten. Verder is het van belang gezien de structurele tekorten op de arbeidsmarkt om rekening te houden met de vraag of er wel voldoende en goed opgeleide mensen aanwezig zullen zijn om straks de voorgestelde producten, processen en diensten te implementeren. Dit zal de kans op een geslaagde innovatie vergroten. Projectvoorstellen worden hoger gewaardeerd op dit rangschikkingscriterium als zij:

- inzicht tonen in de belangrijkste technologische, maatschappelijke, organisatorische en juridische aspecten, die van toepassing zijn bij de productie én de toepassing van de beoogde eindproducten en -diensten;
- en deze vertalen in ontwerp-eisen van de beoogde eindproducten en -diensten, dan wel in het goed opleiden van mensen (zowel in het onderwijs als in het werk, op een schaal passend bij de ambities van het Klimaatakkoord).

d. de kwaliteit van het MOOI-project

Ten vierde wordt er aan een MOOI-project een hoger aantal punten toegekend naarmate de kwaliteit van het MOOI-project beter is. Dit rangschikkingscriterium gaat over wat de deelnemers in het samenwerkingsverband gaan doen en hoe ze dat willen gaan doen.

Een voorstel scoort hoger naarmate de activiteiten meer een samenhangend geheel vormen en tot een gezamenlijk resultaat leiden dan wanneer er sprake is van een verzameling losse deelprojecten. Ook wordt beoordeeld hoe en in welke mate partijen samenwerken, blijkend uit de beschrijving van de organisatie en afspraken.

Een project scoort ook hoger naarmate de onderzoeksmethode en de inhoudelijke aanpak beter zijn en het projectplan de achtergrond van het te onderzoeken probleem, de probleemdefinitie (“probleemanalyse”), de doelen, de inhoudelijke aanpak, de per partner uit te voeren activiteiten, de projectfasen inclusief mijlpalen met meetbare indicatoren en go/no go-momenten, de te gebruiken middelen en de resultaten, beter beschrijft, en de kwaliteit van de inventarisatie en de analyse van de risico’s en mitigerende maatregelen beter zijn.

Ook wordt gekeken naar de mate waarin de beschikbare middelen effectiever en efficiënter worden ingezet.

Een voorstel scoort hierop beter als de financiële middelen effectiever worden ingezet met het oog op de te bereiken doelen van de subsidieaanvraag. De financiële middelen betreffen zowel de gevraagde subsidie als andere middelen waarmee het voorstel gefinancierd wordt. Als in het verlengde van het plan ook gelijktijdig van andere regelingen gebruik gemaakt wordt, zoals de DEI+, wordt dat positief gewaardeerd. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn als er onderzoek gedaan wordt aan de hand van een pilot- of demonstratieproject waarvoor subsidie aangevraagd is. Om te voorkomen dat er onnodig veel kosten opgevoerd worden, wordt bij de beoordeling meegewogen welke impact het voorstel kan hebben op de doelstellingen gerelateerd aan de totale subsidiabele kosten die opgevoerd worden. Voorstellen die meer impact zullen hebben ten opzichte van de totale opgevoerde kosten scoren hoger dan voorstellen die met dezelfde kosten minder impact hebben.

e. de kwaliteit van het samenwerkingsverband

Tot slot wordt er aan een MOOI-project een hoger aantal punten toegekend naarmate de kwaliteit van het samenwerkingsverband beter is, blijkt uit de samenstelling en de projectorganisatie. Hiervoor wordt beoordeeld wie de activiteiten gaan uitvoeren en wat de toegevoegde waarde van die partijen binnen het samenwerkingsverband is. Hierbij gaat het dus om de beoordeling van de subsidieaanvrager(s) en de belanghebbenden bij het project.

Het voorstel scoort hoger naarmate:

- het samenwerkingsverband alle voor het voorstel noodzakelijke partijen bevat (betrokkenheid van de waardeketen: producent/ontwikkelaar, leverancier en (eind)gebruiker); de (eind)gebruiker is de toekomstige eigenaar/exploitant van het beoogde product, proces of de dienst;
- het samenwerkingsverband de directe belanghebbenden bij de voorgestelde oplossingen, zoals de probleem-eigenaar en partijen voor (lokaal) draagvlak, beter betreft en de (eind)gebruiker van de beoogde producten, processen en diensten actiever wordt betrokken in het innovatieproces;
- de kwaliteit van de samenwerkingspartners om de beoogde activiteiten uit te voeren hoger is (beschikbaarheid van benodigde kennis en capaciteiten, blijvend bijvoorbeeld uit referenties en de cv's van de betrokken personen) en de inbreng van elke deelnemer helder is; het gaat hierbij zowel om de kennis en capaciteiten ten aanzien van de inhoudelijke activiteiten, als om de kennis en capaciteiten ten aanzien van het management van het geheel van de activiteiten;
- MKB-ondernemingen in het samenwerkingsverband meer activiteiten uitvoeren; missiegedreven innovatiebeleid vergt een aanpak die niet alleen de technologie en de gevestigde orde van vandaag als vertrekpunt neemt, maar die nadrukkelijk ook vernieuwers en uitdagers betreft⁵;
- de belanghebbende partijen ("stakeholders") beter betrokken zijn, die bij succesvolle ontwikkeling de resultaten snel naar de markt kunnen brengen en de toepassing ervan opschalen;
- het samenwerkingsverband slagvaardiger is, blijkt uit de omvang en de projectorganisatie.

Daarbij wordt opgemerkt dat het **geen doel is om een samenwerkingsverband zo groot mogelijk te maken**; het gaat erom dat de relevante kennis en vaardigheden in het project aanwezig zijn. Ook wordt benadrukt dat het partijen is toegestaan om aan meerdere samenwerkingsverbanden deel te nemen.

Tip: financiering

We wijzen vaak subsidieaanvragen af omdat er onvoldoende onderbouwing is **hoe** het eigen aandeel in de kosten (de eigen bijdrage naast de subsidie) gefinancierd gaat worden. Een zinsnede als "uit eigen middelen" is niet concreet genoeg, want waar komen die vandaan? Begin tijdig met het rondkrijgen van uw financiering, beschrijf deze in het projectplan en stuur relevante stukken ter onderbouwing mee. [Zie ook 5.6.](#)

3.4 Ondernemend maatschappelijk verantwoord

Denk bij de productie en diensten van uw bedrijf aan mens, milieu en maatschappij. Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) is niet alleen goed voor de wereld, maar ook voor uw bedrijf. Wij moedigen alle organisaties aan maatschappelijk verantwoord te ondernemen. We helpen u daarbij met financiering, advies en met ons netwerk.

[Lees meer over MVO](#)

Wij beoordelen uw aanvraag niet op MVO-aspecten maar vragen u wel in het aanvraagformulier te verklaren dat u bekend bent met de MVO principes en er naar handelt.

⁵ Kamerbrief: Naar missiegedreven innovatiebeleid met impact, 2018

4 Opbouw van het projectplan

Een van de bijlagen bij de subsidieaanvraag is het projectplan. Om uw subsidieaanvraag goed te kunnen beoordelen, dient u voor het projectplan het modelprojectplan en de daarin vermelde hoofdstukindeling te gebruiken. Ook de Projecttabel is een integraal onderdeel van het projectplan, net als het plan voor de kennisverspreiding. In het modelprojectplan is aangegeven welke aspecten u dient te behandelen en zijn toelichtingen opgenomen.

Kennisverspreiding gedurende het project is belangrijk. Daarom moet u een plan opstellen over de wijze waarop de kennisverspreiding plaatsvindt. Dit wordt meegewogen in de rangschikking bij de beoordeling van de slaagkans van de innovatie in de Nederlandse markt en maatschappij.

Naast het modelprojectplan dient u een 'Beschrijving van kennis, ervaring en capaciteiten' als bijlage bij de aanvraag te voegen. Dit is een los document, dat samen met het projectplan input is voor de beoordeling op de vijf rangschikkingscriteria.

Een projectplan

- Beschrijft het project.
- Is gestructureerd opgebouwd.
- Bestaat uit de context met probleemstelling, het projectdoel, resultaten, activiteiten, de projectorganisatie, deelnemers in het consortium en andere belanghebbenden.
- Gaat in op de slaagkans en beheersing van risico's, de mate van vernieuwing en kennisoverdracht en op de financiering van (het eigen aandeel in) het project.
- Er is een duidelijke samenhang en afhankelijkheid tussen activiteiten, resultaten, projectdoelstelling en kennisgebieden binnen uw project.
- De activiteiten leiden tot een of meerdere resultaten die bijdragen aan het doel van uw project. Deze samenhang en afhankelijkheid tussen de activiteiten en de resultaten, met kansen en risico's is uitgewerkt in uw projectplan.
- Het projectplan heeft maximaal 40 pagina's. Ook de diverse onderdelen van het projectplan kennen een maximaal aantal pagina's per onderdeel. Deze maximalen vindt u terug in het modelprojectplan.
- Een niet bondig en niet concreet projectplan werkt negatief door in uw score op kwaliteitscriterium 'kwaliteit project'.

Om de voortgang van het project meetbaar te maken, zet u de activiteiten en resultaten af in de tijd, in een planning. In de planning staan ook mijlpalen, data waarop u verwacht een of meer resultaten te behalen. Wanneer het behalen van een bepaald resultaat cruciaal is voor het vervolg van het project, dan moet een go/no go-besluit genomen worden en dit moment als zodanig gedefinieerd zijn in het projectplan.

Het projectplan is dus voorzien van een planning met mijlpalen en go/no go-momenten, die gerelateerd zijn aan een risicoanalyse van het project.

- Een *mijlpaal* is een moment in uw projectplan, waarbij één of meerdere resultaten behaald zijn. Er wordt iets concreets opgeleverd op weg naar het eindresultaat.
- Een *go/no go-moment* is het moment waarop u belangrijke beslissingen neemt over vervolgstappen in uw projectplan. Vaak is dit ook het moment waarop u mogelijk moet kiezen voor wel of geen ander type vervolg dan oorspronkelijk benoemd in uw projectplan.

RVO wil op de hoogte zijn van deze mijlpalen en go/no go-momenten om de voortgang te kunnen volgen en om, eventueel – in overleg met de Adviescommissie MOOI, een oordeel te vellen over of een alternatief vervolg van het project nog past binnen het gehonoreerde projectplan.

Doorlooptijd

De activiteiten starten niet vóór de indiening van de definitieve subsidieaanvraag en starten binnen 6 maanden na de subsidieverlening. De looptijd van het geheel van uit te voeren activiteiten is maximaal 4 jaar.

Tip:

Er dient een relatie te zijn tussen het projectplan, de Projecttabel en de begroting. Daarom dient u in de begroting de kosten per resultaat (of onderdeel daarvan) te benoemen en onder de juiste categorie van activiteiten te plaatsen. Geeft u in de begroting de activiteitsnummers zoals opgenomen in de Projecttabel niet aan bij de kosten (of vult u gevraagde zaken zoals over de afschrijving van machines en apparatuur niet in), dan zijn deze kosten niet beoordeelbaar en daarmee niet subsidiabel. RVO zal er geen vragen over stellen. Omdat we vooraf al duidelijk om deze informatie gevraagd hebben, is een vraag na tendersluiting niet meer te kwalificeren als een toelichtende vraag en daarom vanwege de tendersystematiek niet toegestaan.

5 Subsidie en projectkosten

5.1 Beschikbaar subsidiebudget en maximale subsidie

Het beschikbare budget voor projecten die invulling geven aan de doelstelling en innovatiethema's van de MOOI 2024 bedragen:

MOOI-missie	Openstellingsperiode (sluitingstijd is 17.00 uur)	Beschikbaar budget	Max. subsidie per project
Elektriciteit	04-06-2024 t/m 05-09-2024	€ 20.350.000	€ 4 miljoen
Gebouwde omgeving	04-06-2024 t/m 05-09-2024	€ 20.350.000	€ 4 miljoen
Industrie	04-06-2024 t/m 05-09-2024	€ 20.350.000	€ 4 miljoen
Industrie, innovatie thema 3 (NGF BioBased Circular)	04-06-2024 t/m 05-09-2024	€ 10.000.000	€ 4 miljoen

Uw voorstel moet een omvang hebben van minimaal 2 miljoen euro aan subsidiabele projectkosten. Het aandeel in de totale subsidiabele projectkosten per deelnemer moet substantieel zijn. Het te verlenen subsidiebedrag per deelnemer moet, met toepassing van de subsidiepercentages (zie [paragraaf 5.4](#)) minimaal € 25.000 bedragen. Dit geldt ook voor in-kind bijdragen.

5.2 Waarvoor kunt u subsidie aanvragen?

- voor industrieel onderzoek en/of experimentele ontwikkeling ('reguliere' projectactiviteiten, inclusief pilot);
- voor overige projectactiviteiten die bijdragen aan de doelen van het project.

De activiteiten deelt u zo in, dat per activiteit één categorie van subsidiabele kosten van toepassing is: industrieel onderzoek (IO), experimentele ontwikkeling (EO) of overige projectactiviteiten. De onderliggende activiteiten vallen daarmee automatisch in hun geheel in die categorie van activiteiten.

5.2.1 Industrieel onderzoek en experimentele ontwikkeling

Bij *industrieel onderzoek* doet u nieuwe kennis en vaardigheden op met het doel een nieuw product, proces of dienst te ontwikkelen, of om bestaande producten, processen of diensten aanmerkelijk te verbeteren. Het omvat de vervaardiging van onderdelen voor complexe systemen en kan ook de bouw omvatten van prototypes in een laboratorium-omgeving en/of in een omgeving met gesimuleerde interfaces voor bestaande systemen, alsmede pilotlijnen, wanneer dat nodig is voor het industriële onderzoek en met name voor de validering van generieke technologie.

Experimentele ontwikkeling staat dicht bij de markt: u verwerft, combineert, geeft vorm en gebruikt bestaande wetenschappelijke, technische, zakelijke en andere relevante kennis en vaardigheden met het doel om een nieuw of verbeterd product, proces of dienst te ontwikkelen. Dit kan ook activiteiten omvatten die gericht zijn op de conceptuele formulering, de planning en documentering van alternatieve producten, procedés of diensten.

Experimentele ontwikkeling kan ook de bouw van prototypes, demonstraties, pilotontwikkeling, testen en validatie omvatten van nieuwe of verbeterde producten, processen of diensten in omgevingen die representatief zijn voor het functioneren onder reële omstandigheden, met als hoofddoel verdere technische verbeteringen aan te brengen aan producten, processen of diensten die niet grotendeels al vast staan.

Routinematige of periodieke wijzigingen van bestaande producten, productielijnen, fabricageprocessen, diensten en andere courante activiteiten worden niet gezien als IO of EO, ook niet als deze wijzigingen verbeteringen zijn.

5.2.2 Kostensoorten

Kosten die bij industrieel onderzoek en experimentele ontwikkeling (inclusief pilots) in aanmerking komen, zijn:

- Loonkosten, waarbij de volgende methodieken worden geaccepteerd:
  1. Integrale kostensystematiek (kijk voor de voorwaarden op www.rvo.nl/subsidiespelregels)
  2. Loonkosten + 50% opslagsystematiek
  3. Vast uurtarief van € 60,00
- Kosten van aangeschafte machines en apparatuur (let op afschrijving en eventuele restwaarde);
- Kosten van verbruikte materialen en hulpmiddelen;
- Kosten van uitbesteding (kosten derden).

Een nadere toelichting op kostensoorten vindt u in [Bijlage 1: Loonkostensystematieken](#).

5.2.3 Industrieel onderzoek en experimentele ontwikkeling door onderzoeksorganisaties

Onderzoeksorganisaties kunnen subsidie aanvragen voor economische en niet-economische activiteiten. Hiervoor moeten ze een gescheiden boekhouding bijhouden. In de MOOI-regeling is het onderscheid relevant in verband met het maximaal toegestane subsidiepercentage en de voorwaarden over de omgang met intellectuele eigendomsrechten en overdracht daarvan aan ondernemingen. Economische activiteiten betreffen meestal contractresearch.

Aangenomen wordt dat normaal gesproken het uitvoeren van onafhankelijk O&O (onderzoek en ontwikkeling) door onderzoeksorganisaties, ook in samenwerkingsverband, geen economisch karakter heeft. In de begroting zet u wel de activiteiten onder de juiste categorie (IO of EO).

Indirect voordeel voorkomen: samenwerkingsovereenkomst

Indirect voordeel voor ondernemingen via de subsidie aan de onderzoeksorganisatie moet voorkomen worden. Daarom vragen we in het model projectplan hoe u omgaat met de intellectuele eigendomsrechten, overdracht daarvan aan ondernemingen en verspreiding van andere onderzoeksresultaten. Deze afspraken moet u vastleggen in een samenwerkingsovereenkomst vóór de startdatum van het project. Zie [paragraaf 5.6](#) voor meer uitleg hierover.

Als er bij controles, bijvoorbeeld door de Europese Commissie, toch sprake blijkt van indirect voordeel voor ondernemingen, zal de subsidie aan de onderzoeksorganisaties opgeteld worden bij de subsidie aan ondernemingen en geldt het maximaal toegestane subsidiepercentage voor ondernemingen. RVO gaat ervan uit dat onderzoeksorganisaties hier zorgvuldig mee omgaan.

5.2.4 Hoe kan niet-technisch/sociaal wetenschappelijk onderzoek kwalificeren als Industrieel Onderzoek (IO) of Experimentele Ontwikkeling (EO)?

Een O&O-project voldoet aan de volgende 5 criteria:

- 1 – **nieuw**: de O&O-activiteit binnen het project moet resulteren in bevindingen die nieuw zijn voor het bedrijf en niet al algemeen bekende en gebruikte kennis zijn in de betreffende sector.
- 2 – **creatief**: een O&O-project moet gericht zijn op nieuwe concepten of ideeën die bestaande kennis verbeteren.
- 3 – **onzekerheid**: aan de start van het O&O-project is er onzekerheid over het bereiken van de gestelde doelen.
- 4 – **systematisch**: dit betekent dat het O&O-project op een planmatige manier wordt uitgevoerd, en dat gegevens van zowel het gevolgde proces als het resultaat worden bijgehouden.
- 5 – **overdraagbaar**: een O&O-project moet leiden tot de reproduceerbare kennis, zodat anderen met die resultaten aan de slag kunnen in hun eigen O&O-activiteiten.

Bij industrieel onderzoek (IO) doet u nieuwe kennis en vaardigheden op met het doel een nieuw product, proces of dienst te ontwikkelen, of om bestaande producten, processen of diensten aanmerkelijk te verbeteren. Experimentele ontwikkeling (EO) staat dicht bij de markt: u verwerft, combineert, geeft vorm en gebruikt bestaande wetenschappelijke, technische, zakelijke en andere relevante kennis en vaardigheden met het doel om een nieuw of verbeterd product, proces of dienst te ontwikkelen.

IO/EO gaat vaak om technisch onderzoek. Niet-technisch onderzoek kan echter wel degelijk goed bijdragen aan de ontwikkeling van een product of dienst. Dit moet dan wel blijken uit het projectplan. Het niet-technische onderzoek zal systematisch en degelijk moeten zijn opgezet, een wetenschappelijk onderbouwde methode gebruiken **en** de

resultaten van dit onderzoek moeten toegepast worden in de ontwikkeling van het product of de dienst, en dus kunnen leiden tot aanpassing van het product of dienst. Dat moet ook blijken uit de timing van de verschillende onderdelen van het project. Dat kan bijvoorbeeld door een feedback-lus naar de technische werkpakketten van het project.

Implementatieonderzoek daarentegen ('hoe moet dit product in de markt gezet worden', 'welke maatschappelijke barrières zijn er', een 'use case' of 'het doorrekenen van een businesscase') waarbij de resultaten *geen* invloed meer hebben op het product of de dienst, voldoet hier dus niet aan.

Net als het technische onderzoek moet het niet-technische onderzoek ook een risico bevatten, bijvoorbeeld dat op basis van de resultaten er een kans is dat de productontwikkeling grondig gewijzigd moet worden of zelfs gestopt. Dat betekent ook dat inventariserende studies, waarmee wordt bedoeld het bij elkaar brengen van elders al bestaande kennis of het bestuderen van zaken waarvan vooraf duidelijk is dat dit wel zal slagen, zonder feedback-lus naar de productontwikkeling (geen onzekerheid/kans op mislukking), niet als IO/EO kunnen kwalificeren. Activiteiten die niet als IO of EO kunnen kwalificeren, mogen wel opgevoerd worden onder de overige projectactiviteiten.

5.2.5 Overige projectactiviteiten

Overige projectactiviteiten zijn activiteiten die bijdragen aan de doelstelling van een MOOI-project, maar geen fundamenteel onderzoek, industrieel onderzoek, experimentele ontwikkeling of een haalbaarheidsstudie zijn. Voor de definitie van overige projectactiviteiten zie artikel 4.2.43., waarin onder meer genoemd staan onderzoek naar nieuwe verdienmodellen of samenwerkingsvormen, standaardisatie en normering, administratief projectmanagement en procesondersteuning.

Voorbeelden van overige projectactiviteiten zijn:

- *Participatie van omwonenden en belanghebbenden*
Het gaat daarbij onder andere om het vroegtijdig betrekken van alle belanghebbenden (participatie), eigenaarschap vormgegeven in coöperatieve vormen, en de acceptatie van nieuwe (systeem)oplossingen en nieuwe vormen van marktordering (circulair).
- *Voorsorteren op marktintroductie*
Om de marktintroductie te versnellen kunnen activiteiten worden ontplooid zoals het opzetten van maatwerkproposities, het inrichten van (nieuwe) verkoopkanalen, de ontwikkeling van digitale (visuele) technieken om het koop- of ontwerpproces te ondersteunen. Ook kan het van belang zijn om, na de onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten, te werken aan nadere validatie van producten en diensten op grotere schaal, zodat de kwaliteit van innovaties wordt geborgd en goed over het voetlicht komt.
- *Kennisintegratie en -disseminatie*
Bij kennisintegratie en -disseminatie gaat het om integratie- en disseminatie-activiteiten van de binnen het project opgedane kennis. Het gaat hierbij niet alleen om technisch-economische kennis maar ook opgedane kennis en ervaring met de juridische randvoorwaarden waaronder de ontwikkelde producten of diensten functioneren. Zo kan toekomstige wet- en regelgeving ten dienste staan aan de benodigde producten en diensten. Denk daarbij aan het organiseren van interactieve bijeenkomsten, het schrijven van publicaties voor een congres en/of andere activiteiten ten behoeve van de disseminatie van de binnen het project opgedane maatschappelijke kennis en ervaring.
- *Scholing- en opleidingsactiviteiten*
Bij scholing- en opleidingsactiviteiten gaat het om activiteiten voor de competentieontwikkeling van mensen – zowel in het onderwijs als in het werk. Dit zou onder meer kunnen via learning communities: samenwerkingsverbanden van onderwijsinstututen, kennisinstellingen en bedrijven die werken aan innovatie gedreven oplossingen (zoals centers of expertise en centra voor innovatief vakmanschap).

Overige projectactiviteiten vallen uiteen in:

- overige economische projectactiviteiten;
- overige niet-economische projectactiviteiten.

Overige economische projectactiviteiten

Overige projectactiviteiten van ondernemingen worden altijd gekwalificeerd als economisch van aard.

Overige projectactiviteiten van onderzoeksorganisaties kunnen ook kwalificeren als economisch van aard.

Ondernemingen en onderzoeksorganisaties kunnen subsidie krijgen voor deze overige economische projectactiviteiten als zij een getekende de-minimisverklaring kunnen overleggen.

Op grond van de algemene de-minimisverordening is het mogelijk om aan ondernemingen steun te geven voor deze overige activiteiten tot een maximumbedrag van € 300.000 per zelfstandige onderneming over een periode van 3 opeenvolgende jaren.

Als echter sprake is van verbonden ondernemingen, wordt dit als één onderneming beschouwd voor de de-minimis.

Als de ene onderneming zeggenschap heeft over een andere onderneming, is er sprake van verbonden ondernemingen. In dat geval worden beide ondernemingen gezien als één onderneming voor de de-minimis. Het is niet afhankelijk van het al dan niet zijn van een fiscale eenheid.

Een onderzoeksorganisatie die economische activiteiten opvoert, moet daarnaast aangeven wat voor soort onderneming het is (klein, middelgroot of groot). Het formulier dat u moet invullen (en ondertekenen!) vindt u hier:

[Standaardformulieren Kaderbesluit nationale EZK- en LNV-subsidies \(rvo.nl\)](#).

Overige niet-economische projectactiviteiten

Als overige niet-economische activiteiten voor onderzoeksorganisaties komt alleen de brede verspreiding van onderzoeksresultaten op een niet-exclusieve en niet-discriminerende basis in aanmerking voor subsidie.

Andere overige projectactiviteiten kwalificeren als economisch van aard. Gaat het om overige economische projectactiviteiten, dan moet een onderzoeksorganisatie een de-minimisverklaring verstrekken.

Tip:

Vul (ook als onderzoeksorganisatie) een de-minimisverklaring in, dan zit u altijd goed. Mochten activiteiten volgens RVO toch economisch van aard zijn en is deze verklaring er niet, dan gaan wij er vanuit dat u geen de-minimisruimte meer heeft. De activiteiten zijn dan niet subsidiabel, maar we verwachten wel dat u ze uitvoert conform plan. De rangschikking van uw voorstel is immers gebaseerd op het plan als geheel. Overleg met RVO als u twijfelt of vragen heeft.

5.3 Onvoorziene activiteiten

In uw aanvraag mag u, indien gewenst, tot een maximum van 10% van de opgevoerde kosten, een post opnemen voor onvoorziene activiteiten. Dit is een budget voor vraagstukken waar u gedurende de looptijd van het projectplan tegenaan loopt, die niet voorzien waren maar wel nodig zijn om uit te zoeken, om de doelen en resultaten uit het projectplan te realiseren. Deze post is dus nadrukkelijk niet bedoeld om overschrijding van uren of andere kosten voor al voorziene activiteiten te compenseren.

Deze kosten moeten op de begroting van een of meerdere deelnemers worden geplaatst. Ook zullen deze activiteiten moeten kunnen kwalificeren als IO, EO of een overige projectactiviteit. Wilt u hiervan gebruik maken, dan betekent dit dat u *voordat* u dit budget aanspreekt en start met de onvoorziene activiteiten, goedkeuring moet krijgen van RVO op de activiteiten die u wilt gaan ondernemen. Deze moeten kunnen kwalificeren als IO, EO, of een overige projectactiviteit (met bijbehorende getekende de-minimisverklaring).

Houd er rekening mee dat, als RVO opgevoerde kosten niet subsidiabel vindt, de eventueel opgevoerde post voor onvoorziene activiteiten ook naar beneden bijgesteld wordt.

5.4 Subsidiepercentages

De subsidiepercentages gelden voor zowel industrieel onderzoek (IO), experimentele ontwikkeling (EO) als overige projectactiviteiten en zijn afhankelijk van het type organisatie. Bovendien moet er sprake zijn van daadwerkelijke samenwerking:

- tussen ondernemingen waarvan er ten minste één kleine of middelgrote onderneming is en geen van de ondernemingen meer dan 70% van de in aanmerking komende kosten voor haar rekening neemt, of
- tussen een onderneming en één of meer onderzoeksorganisaties, waarbij deze organisaties ten minste 10% van de in aanmerking komende kosten dragen en het recht hebben hun eigen onderzoeksresultaten te publiceren.

Wanneer het project geen aantoonbare daadwerkelijke samenwerking behelst worden de subsidiepercentages verlaagd met 15 procentpunten.

Type organisatie	Subsidiepercentage
Kleine onderneming	60%
Middelgrote onderneming	50%
Grote onderneming	40%
Onderzoeksorganisatie, voor zover deze betrekking hebben op niet-economische activiteiten en overige niet-economische projectactiviteiten.	80%
Geen daadwerkelijke samenwerking	-15%

Tabel 2: Subsidiepercentages en toeslagen

Door middel van de [mkb-toets](#) kunt u bepalen of uw onderneming klein, middelgroot of groot is. Minder subsidie aanvragen mag. Dat kan positief doorwerken in het beoordelingscriterium “kwaliteit van het project”.

5.5 Verdeling van de projectkosten

In het projectplan geeft u aan welke activiteiten uitgevoerd worden per resultaat en welke resultaten er bij welke mijlpaal bereikt zijn. In de begroting geeft u aan wat de bijbehorende totale kosten zijn per resultaat. Het is mogelijk om meerdere activiteiten/resultaten bij een bepaalde mijlpaal afgerond te hebben. Het is niet mogelijk om gedurende de uitvoering van activiteiten die tot een resultaat leiden meerdere mijlpalen te kiezen.

5.6 Samenwerkingsovereenkomst

Als er een onderzoeksorganisatie deelneemt in het project, bent u verplicht een samenwerkingsovereenkomst op te stellen en naar RVO op te sturen **vóór de startdatum van het project**. Hierin maakt u afspraken over de wijze waarop wordt omgegaan met de bijdrage in de kosten, het delen in de risico's en uitkomsten, de verspreiding van de resultaten en de toegang tot en de regels voor de toewijzing van intellectuele eigendomsrechten. Indirect voordeel aan ondernemingen via de subsidie aan de onderzoeksorganisatie moet namelijk voorkomen worden.

In de volgende gevallen is er geen sprake van indirect voordeel:

- de deelnemende ondernemingen dragen de volledige kosten van het project (onderzoeksorganisaties ontvangen geen subsidie);
- de onderzoeksorganisaties krijgen de intellectuele eigendomsrechten over de activiteiten die zij (gaan) uitvoeren;
- de onderzoeksorganisaties krijgen een marktconforme vergoeding voor de intellectuele eigendomsrechten die uit hun activiteiten ontstaan;
- de intellectuele eigendomsrechten worden volgens een passende afspiegeling van activiteiten, bijdragen en belangen verdeeld over de deelnemers.

Een project mag starten na indiening van de subsidieaanvraag bij RVO. Wanneer u met uw project start na indiening, maar vóórdat u een beschikking heeft ontvangen, dan is dat voor eigen risico. Ook geldt dat een project uiterlijk binnen 6 maanden na de datum van verlening gestart moet zijn.

Aanleveren samenwerkingsovereenkomst

RVO zal de getekende samenwerkingsovereenkomst opvragen. Als de startdatum van het project vóór de dagtekening van de beschikking ligt, hebben wij de ondertekende overeenkomst al tijdens de behandelperiode nodig: houd daar rekening mee bij de planning van uw project!

- We vragen de getekende samenwerkingsovereenkomst op via uw aanvraag in eLoket als de startdatum van het project gelijk is aan de indieningsdatum. Indien de getekende samenwerkingsovereenkomst ontbreekt, wordt uw aanvraag afgewezen. Uw aanvraag wordt dan als onvolledig aangemerkt en voldoet zo niet aan de verplichtingen van de subsidieregeling.
- Is de startdatum later, maar nog wel voor de dagtekening van de beschikking, dan vragen we de getekende samenwerkingsovereenkomst op gedurende de beoordelingstermijn. Indien deze niet tijdig aangeleverd is, wordt uw aanvraag afgewezen. Uw aanvraag wordt dan als onvolledig aangemerkt en voldoet zo niet aan de verplichtingen van de subsidieregeling.

Als de startdatum na de datum van verlening van de subsidie ligt, zal er in de beheerfase naar de overeenkomst gevraagd worden. Blijkt die er na de startdatum niet te zijn, dan zal RVO de betaling van de voorschotten opschorten. Als binnen drie maanden daarna er nog steeds geen getekende overeenkomst overlegd is, is RVO genoodzaakt het project stop te zetten en de subsidie vast te gaan stellen. Daarbij kunnen verleende voorschotten teruggevorderd worden. Voor overige samenwerkingen is het ook verstandig een overeenkomst af te sluiten. Een voorbeeld overeenkomst vindt u hier: [Subsidiespelregels ministerie van Economische Zaken en Klimaat | RVO.nl | Rijksdienst](#).

Tip:

Neem voldoende tijd voor het opstellen van de samenwerkingsovereenkomst en het ondertekenen door alle deelnemers.

5.7 Overige aandachtspunten

Eigen bijdrage (financiering eigen aandeel in de projectkosten)

In alle projecten is er bij de beoordeling aandacht voor de bijdrage die u zelf moet betalen. Als u uw eigen financiële bijdrage niet op tijd kunt leveren, is de kans groot dat het project mislukt of pas veel later (meer dan een half jaar) van start kan gaan. Daarom wordt het project afgewezen als er onvoldoende vertrouwen is in de financiële haalbaarheid. In het projectplan wordt u gevraagd aan te geven hoe u de eigen bijdrage gaat financieren. Dit kan bijvoorbeeld onderbouwd worden met een verklaring van uw bank of investeerder, een (recent) jaarverslag en/of een businessplan. In verklaringen van uw bank of investeerder mag als voorwaarde staan dat RVO subsidie verstrekt. Zie voor meer informatie en spelregels: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/subsidiespelregels/ezk/financiering>.

Bijdragen van provincies, gemeenten of andere overheden

Als een provincie, gemeente of andere overheid ook subsidie verleent aan het project, is er sprake van cumulatie van subsidies.

Onder de MOOI-regeling is er voor gekozen om zoveel mogelijk gebruik te maken van de ruimte die het steunkader biedt. Dat betekent dat subsidies vanuit de SDE++, Horizon 2020, EU-REACT, NOW-regeling, provincies, gemeenten, waterschappen, gemeentes en openbare lichamen als bedoeld in de Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR), niet bij voorbaat afgetrokken worden van de subsidie die vanuit deze regeling mogelijk is, maar wel als de maximale steunruimte wordt overschreden. Andere subsidies vanuit het Rijk brengen we wel in mindering op de subsidie die we vanuit de MOOI-regeling kunnen verstrekken (artikel 6 Kaderbesluit nationale EZ-subsidies).

Ook kan de provincie, gemeente of andere overheid zelf deelnemen aan een project (in-kind; uren). Het bestuursorgaan moet zelf verklaren bij in-kind deelname of ze dat doen vanuit hun wettelijke of hun niet-wettelijke taken (op het aanvraagformulier in eLoket). Als het gaat om **de wettelijke taken** van een provincie, gemeente of andere overheid, levert de bijdrage van een bestuursorgaan een voordeel op voor de andere projectdeelnemers dat met publiek geld bekostigd wordt. Als het een cash-bijdrage betreft, noemen we dat subsidie. De subsidie wordt opgeteld bij de subsidie die de cash ontvangende deelnemer aanvraagt.

Als het een in-kind bijdrage betreft (uren) wordt dit voordeel naar rato van de projectkosten verdeeld over de andere projectdeelnemers. Per deelnemer wordt vervolgens beoordeeld of de totale steun binnen de maximaal toegestane steunruimte uit het steunkader blijft. Het eventuele teveel wordt voor ondernemingen afgetrokken van de gevraagde subsidie.

Als het gaat om de **niet-wettelijke taken** kwalificeert het bestuursorgaan voor die activiteiten als een onderneming. De bijdrage hoeft niet verrekend te worden. De rijksoverheid, provincies, gemeentes en openbare lichamen op grond van de Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR) kunnen zelf nooit subsidie ontvangen, waterschappen wel.

Cumulatie met andere subsidies

Mocht u naast MOOI ook andere vormen van subsidie aanvragen voor een specifiek project dan moet u nagaan of er geen sprake is van overstimulering of conflicterende eisen van de verschillende subsidies. U kunt RVO benaderen voor nadere toelichting.

Neem contact op met RVO om te horen wat de bijdrage van een provincie, gemeente of andere overheid voor de subsidie aan uw project betekent: klantcontact@rvo.nl of tel: 088 042 42 42

6 De aanvraagprocedure

Het hele aanvraagproces bestaat uit een vooraanmelding en een definitieve subsidieaanvraag. Dit hoofdstuk beschrijft de vier fases van het aanvraagproces en de vijf stappen van het indienen en de beoordeling van de uitgewerkte voorstellen (de definitieve subsidieaanvraag). In figuur 2 worden deze fases schematisch weergegeven.

6.1 De vier fases van het gehele aanvraagproces

1. Vooraanmelding

Als u als consortium interesse hebt om van MOOI-subsidie gebruik te maken, moet u uw project vooraanmelden via het eLoket van RVO tussen 19 maart 2024 09:00 uur tot uiterlijk 18 april 2024 17:00 uur.

In deze fase geeft u beknopt aan hoe u aan de doelstelling van de MOOI-missie wilt gaan bijdragen, welke resultaten u daarbij wilt bereiken, wie de uitvoerende partijen zijn, wat de verwachte kosten zijn en hoeveel subsidie u nodig denkt te hebben. Zie hiervoor het format op de website van RVO (<https://mijn.rvo.nl/tse-missiegedreven-onderzoek-ontwikkeling-en-innovatie-mooi>). Het meesturen van intentieverklaringen van beoogde deelnemers bij een vooraanmelding geeft meer onderbouwing aan de mate van commitment van organisaties, maar dit is in deze fase nog niet verplicht.

2. Beoordeling vooraanmeldingen

De vooraanmeldingen worden na ontvangst beoordeeld door leden van de Adviescommissie MOOI aan de hand van de criteria opgenomen in [hoofdstuk 3](#). De commissieleden kunnen verbeter- of aandachtspunten geven voor uw consortium en voor de verdere uitwerking van de vooraanmelding tot een subsidieaanvraag. De commissieleden kunnen hierbij ook wijzen op mogelijkheden voor samenwerking met andere consortia die een vooraanmelding gedaan hebben.

Het advies op uw vooraanmelding is niet bindend. Ook bij een negatief advies mag u uw plan verbeteren en alsnog een definitieve aanvraag indienen.

Indien u daarvoor toestemming verleent, sturen wij uw vooraanmelding en het opgestelde advies door naar het betreffende TKI van de Topsector Energie. Op basis van die informatie kan het TKI u daarna (indien u dat wenst) helpen bij het vinden van aanvullende partners en expertise (matchmaking). Het wel of niet verlenen van deze toestemming heeft geen invloed op de beoordeling van uw vooraanmelding en van de uiteindelijke subsidieaanvraag.

Tip:

Naarmate u in de vooraanmelding beter beschrijft hoe uw consortium is samengesteld en wat het voor ogen heeft, is de Adviescommissie MOOI beter in staat om u een meer gedetailleerd advies te geven. U krijgt beter inzicht in de kansrijkheid van uw voorstel en weet beter waar u bij het verder ontwikkelen van uw voorstel op moet letten.

3. Indienen definitieve subsidieaanvragen

Indien uw vooraanmelding tijdig is ingediend en de onder punt 1 opgenomen informatie bevat, kunt u die aanmelding mede op basis van het advies van de Adviescommissie MOOI uitwerken tot een definitieve subsidieaanvraag.

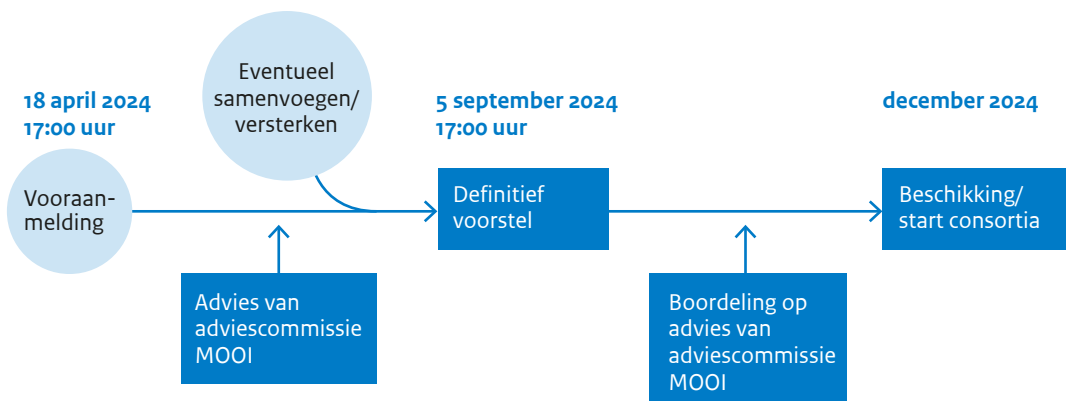
Deze moet uiterlijk 5 september 2024 om 17:00 uur via het eLoket van RVO zijn ingediend. Elke vooraanmelding mag tot maximaal één definitieve subsidieaanvraag leiden. De subsidieaanvraag bevat, naast andere verplichte bijlagen, een projectplan en een begroting. Zie hiervoor de formats op de website van RVO www.rvo.nl/mooi.

4. Beoordeling definitieve subsidieaanvragen

De subsidieaanvragen worden na de sluitingsdatum aan de hand van de eisen, opgenomen in [hoofdstuk 3](#), beoordeeld en gerangschikt op de rangschikkingscriteria. Over de rangschikking geeft de Adviescommissie MOOI een advies aan RVO. Het is daarnaast mogelijk dat RVO om uitleg of toelichting van het definitieve voorstel vraagt. RVO is echter niet verplicht om dit te doen. Het subsidiebudget wordt verdeeld op volgorde van rangschikking van de aanvragen. De subsidieaanvragen worden naar verwachting in december 2024 beschikt.

Tip:

Bekijk op de website van RVO regelmatig de FAQ's over de MOOI-regeling. Vragen van partijen worden daar veralgemeniseerd en geanonimiseerd weergegeven met de door ons gegeven antwoorden.

Figuur 2: Schematisch overzicht proces en planning

6.2 Indienen en beoordeling uitgewerkte voorstellen

Stap 1 – Dien uw subsidieaanvraag op tijd in

U kunt een subsidieaanvraag indienen tijdens de openstellingstermijn. U dient uw subsidieaanvraag in via het eLoket: www.rvo.nl/eloket. Om in te kunnen dienen heeft u een eHerkenningmiddel nodig. U heeft minimaal betrouwbaarheidsniveau 3 nodig, anders krijgt u geen toegang tot de MOOI-regeling in eLoket! Vraag dit tijdig aan, want dit kost minimaal een week. Zie voor meer informatie: [Inloggen en machtigen - Klantportaal-Site | mijn.rvo.nl](#)

De openstellingstermijn sluit op 5 september 2024 17:00 uur. Zorg dat uw aanvraag tijdig voor dit tijdstip binnen is bij RVO. Als uw aanvraag te laat binnenkomt of na sluiting niet compleet is, wordt deze afgewezen. Dat geldt ook wanneer door technische of ict-problemen te laat wordt ingediend.

Stap 2 – Is uw aanvraag volledig?

Als uw aanvraag binnenkomt, controleren wij of alle benodigde stukken aangeleverd zijn (zie [hoofdstuk 7](#)). U heeft tot aan de sluiting van de regeling, 5 september 2024 17:00 uur, de mogelijkheid om uw aanvraag compleet te maken, maar na de sluiting krijgt u **geén** mogelijkheid meer om ontbrekende gegevens aan te vullen. Reden is dat de herstelkans niet strookt met het gelijkheidsprincipe van een tender. Ook in geval van Europese subsidieaanvragen en bij aanbestedingen is er geen herstelkans. Als uw aanvraag compleet is, nemen we uw aanvraag in behandeling. RVO stuurt alle correspondentie die op uw subsidieaanvraag volgt naar de penvoerder of, indien u dat heeft aangegeven, naar een intermediair.

Stap 3 – Toetsing aan de vereisten

Vervolgens toetsen wij of uw subsidieaanvraag voldoet aan de formele vereisten van de regeling. Is dit het geval, dan komt uw aanvraag in aanmerking voor beoordeling. Is dit niet het geval, dan wordt uw aanvraag afgewezen.

Stap 4 – Beoordeling van de aanvraag

De aanvragen worden door de Adviescommissie MOOI beoordeeld aan de hand van de rangschikkingscriteria. Alle projecten krijgen een score. Het is daarnaast mogelijk dat om uitleg of toelichting van het definitieve voorstel wordt gevraagd. Aanvragen die onvoldoende scores, worden afgewezen. Vervolgens kennen we subsidie toe aan de subsidieaanvragen in volgorde van de hoogste tot de laagste totaalscore, totdat het budget uitgeput is. Aanvragen waarvoor geen of onvoldoende budget aanwezig is worden niet gehonoreerd. Het komt regelmatig voor dat we begrotingen bijstellen. Ingrijpende correcties bespreken we met u, voordat we de beschikking versturen.

Indien blijkt dat het resterende subsidieplafond van missie elektriciteit, gebouwde omgeving of industrie niet voldoende is om subsidie te verlenen voor het eerstvolgende project in de rangschikking binnen de respectievelijke missie, worden de resterende subsidieplafonds bij elkaar gebracht. Het resterende budget wordt verdeeld op volgorde van rangschikking, ongeacht binnen welke missie het project valt.

Stap 5 – Uitsluitel over toekenning of afwijzing

De behandeling van uw subsidieaanvraag neemt na de tendersluiting maximaal dertien weken in beslag. Binnen deze termijn laten we u weten of uw aanvraag is toegekend of afgewezen. De beslissingen op de subsidieaanvragen en daarmee de eerste voorschotbetalingen worden naar verwachting in december 2024 verstrekt.

7 Onderdelen van de subsidieaanvraag

Een subsidieaanvraag bestaat uit de volgende onderdelen:

- Het aanvraagformulier
- Bijlage 1: Aanmelding en machtiging deelnemer samenwerkingsverband (voor deelnemers in een samenwerkingsverband)
- Bijlage 2: Advies van de Adviescommissie MOOI op de vooraanmelding
- Bijlage 3: Projectplan, inclusief plan voor kennisverspreiding.
- Bijlage 4: Begroting
- Bijlage 5: Financieringsplan (onderdeel van het model projectplan en de model begroting) zit in bijlage 4
- Bijlage 6: Beschrijving van kennis, ervaring en capaciteiten
- Bijlage 7: MKB-toets (indien van toepassing) verplicht indien opslag % wordt gevraagd
- Bijlage 8: De-minimisverklaring(en) (indien van toepassing) verplicht indien subsidie wordt gevraagd onder 'overige projectactiviteiten'
- Bijlage 9: Getekende samenwerkingsovereenkomst, verplicht bij deelname door een onderzoeksorganisatie én indien startdatum gelijk is aan de indieningsdatum
- Bijlage 10: Verklaring in-kind bijdrage, verplicht indien een deelnemer in-kind bijdraagt en dit meetelt in de totale subsidiabele projectkosten
- Bijlage 11: Overige bijlage(n)

Tip:

Als er veel deelnemers zijn in een samenwerkingsverband en u heeft van één (kleine) deelnemer het machtigingsformulier niet op tijd ontvangen, dan is het raadzaam te overwegen de deelnemer uit het samenwerkingsverband te laten. Let ook op de doorwerking daarvan in de ondergrens van minimaal € 2 miljoen aan subsidiabele kosten en het maximaal toegestane percentage subsidiabele kosten door onderzoeksorganisaties. Ook dienen de activiteiten dan nog wel uitgevoerd te worden. Bij een ontbrekend deelnemers-formulier wordt namelijk de gehele subsidieaanvraag afgewezen.

U dient uw aanvraag in via [eLoket](#) en voegt de gevraagde bijlagen toe. De formats daarvoor vindt u op <https://mijn.rvo.nl/tse-missiegedreven-onderzoek-ontwikkeling-en-innovatie-mooi>. Uw aanvraag is compleet als alle onderdelen, inclusief verplichte bijlagen door RVO ontvangen zijn.

Het aanvraagformulier

Uzelf of een intermediair vult in [eLoket](#) het aanvraagformulier in en ondertekent dit met een digitale handtekening (eHerkenning). Indien een intermediair de aanvraag voor u indient, moet u de machtiging van de intermediair apart als bijlage bijvoegen.

Bijlage 1: Deelnemersformulier (aanmelding en machtiging)

Aangezien er sprake is van een samenwerkingsverband, stuurt u van elke deelnemer een machtigingsformulier mee. Iedere deelnemer ondertekent dit formulier en machtigt hiermee de penvoerder (dus niet de intermediair) voor de subsidieaanvraag en verdere correspondentie hierover. Zorg dat de naam van de penvoerder overeenkomt met de naam die de penvoerder zelf op zijn aanvraagformulier invult en zoals deze is geregistreerd bij de Kamer van Koophandel.

Bijlage 2: Advies van de Adviescommissie MOOI

Een vooraanmelding is verplicht. U dient daarom volgens de regeling het advies dat u ontvangen heeft mee te sturen bij de aanvraag. RVO vraagt u daarom om het nummer van de vooraanmelding in te vullen in het aanvraagformulier. Een vooraanmelding mag leiden tot ten hoogste één uitgewerkte aanvraag.

Bijlage 3: Projectplan

Uw subsidieaanvraag wordt inhoudelijk beoordeeld op basis van het projectplan. Hierin moeten de mijlpalen en go/no go-momenten van het MOOI-project staan, inclusief meetbare indicatoren. Zijn die er niet, dan wordt de aanvraag afgewezen. Het projectplan bevat ook de projecttabel en het plan voor de kennisverspreiding. Een model-projectplan is beschikbaar op www.rvo.nl/mooi

Kennisverspreiding gedurende het project is belangrijk. Daarom moet u als onderdeel van het projectplan een plan opstellen over de wijze waarop de kennisverspreiding plaatsvindt. Dit wordt meegewogen in de rangschikking bij de beoordeling van de slaagkans van de innovatie in de Nederlandse markt en maatschappij.

Bijlage 4: Begroting

Een begroting op basis van resultaten is verplicht.

Op <https://mijn.rvo.nl/tse-missiegedreven-onderzoek-ontwikkeling-en-innovatie-mooi> is een begrotingsmodel beschikbaar. Vul de relevante werkbladen in de begroting in.

Bijlage 5: Financieringsplan (onderdeel van het model projectplan en de model begroting)

In alle subsidieaanvragen is er bij de beoordeling aandacht voor de bijdrage die u zelf moet betalen. Als u uw eigen financiële bijdrage niet op tijd kunt leveren, is de kans groot dat de uitvoering van het project mislukt of dat het project pas veel later (meer dan een half jaar) van start kan gaan. Daarom wordt de subsidieaanvraag afgewezen als er onvoldoende vertrouwen is in de financiële haalbaarheid.

We wijzen vaak subsidieaanvragen af omdat er onvoldoende onderbouwing is hoe het eigen aandeel in de kosten (de eigen bijdrage naast de subsidie) gefinancierd gaat worden. Een zinsnede als "uit eigen middelen" is niet concreet genoeg, want waar komen die vandaan?

In het projectplan wordt u gevraagd aan te geven hoe u de eigen bijdrage gaat financieren. Dit kan bijvoorbeeld onderbouwd worden met een verklaring van uw bank of investeerder, een (recent) jaarverslag en/of een businessplan. In de modelbegroting vult u op het tabblad financiering de samenvattende tabel over de financiering in. Zie voor meer informatie en spelregels: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/subsidiespelregels/ezk/financiering>.

Bijlage 6: Beschrijving van kennis, ervaring en capaciteiten

U dient een beknopte beschrijving te geven van de kennis, ervaring en capaciteiten van de personen die activiteiten gaan uitvoeren voor het project en relevant zijn om de kwaliteit van het samenwerkingsverband te beoordelen.

Bijlage 7: Mkb-toets (indien van toepassing)

Om te toetsen of uw bedrijf een mkb-onderneming is, kunt u gebruik maken van de online mkb-toets op de website van de Europese Commissie. Zie <https://www.rvo.nl/onderwerpen/subsidiespelregels/ezk/mkb-toets>.

Bijlage 8: De-minimisverklaring(en)

Voeg per onderneming die overige activiteiten opvoert in zijn begroting een getekende de-minimisverklaring toe. Het formulier vindt u hier: Standaardformulieren [Kaderbesluit](#) EZ-subsidie - Klantportaal-Site | mijn.rvo.nl. Meer uitleg vindt u in [paragraaf 5.2.5](#).

Bijlage 9: Samenwerkingsovereenkomst

Voor projectplannen waaraan onderzoeksorganisaties deelnemen, is het verplicht een samenwerkingsovereenkomst op te stellen. Deze moet **voor aanvang van de activiteiten** getekend zijn. Zie voor verdere informatie [paragraaf 5.6](#).

Bijlage 10: Verklaring in-kind bijdrage

Een partij, die in-kind bijdraagt aan het project en geen subsidie aanvraagt, maar van wie de kosten wel worden opgevoerd bij de totale subsidiabele projectkosten, dient een verklaring op te stellen met daarin het bedrag dat aan kosten gemaakt zal worden gedurende de looptijd van het project. Deze verklaring dient op briefpapier van de betreffende partij opgesteld te worden en is ondertekend door een gemandateerde van deze partij.

Hierin moet minimaal opgenomen worden: het bedrag van de in-kind bijdrage, een toelichting op de activiteiten en een toelichting op waarom men deelneemt aan het project zonder subsidie aan te vragen.

De verklaring dient met de aanvraag meegestuurd te worden. Het ontbreken van deze verklaring bij de aanvraag betekent dat de aanvraag onvolledig is en daarom afgewezen zal worden.

Gedurende de looptijd van het project dient deze partij een correcte en overzichtelijke administratie bij te houden, waarin de uren en gemaakte en betaalde kosten per resultaat inzichtelijk zijn. Bij het verzoek tot vaststelling van het project stuurt deze partij een verantwoording mee over de resultaten en kosten.

Bijlage 11: Overige bijlagen

Wij raden u aan om stukken die belangrijk zijn voor het project mee te sturen, zoals:

- rapporten ter onderbouwing van de technische of economische claims die u in het projectplan doet;
- offertes;
- toezeggingen van de bank of investeerder(s);
- uitbestedingsovereenkomst(en).

8 Als uw project subsidie krijgt toegekend

Als uw project voor subsidie in aanmerking komt, ontvangt u hiervan schriftelijk bericht in de vorm van een beschikking. Hierin staat hoeveel subsidie u krijgt, welke voorwaarden er mogelijk nog gelden en aan welke bepalingen u moet voldoen.

Voorschotten en mijlpalen

Het subsidiebedrag krijgt u in delen als voorschot uitgekeerd. Aanvragers en deelnemers krijgen automatisch (indien er geen aanvullende voorwaarden worden gesteld) een eerste voorschot binnen twee weken na verlening en na aanvang van de activiteiten. Het voorschot wordt uitbetaald aan de betreffende deelnemer.

U krijgt in totaal 90% van het subsidiebedrag als voorschot, in principe lineair verdeeld over de gehele projectperiode. Wanneer de voorziene kosten niet evenwichtig per kwartaal begroot zijn, kan de bevoorschotting ook (lineair) per mijlpaal plaatsvinden. Daarvoor dient u een mijlpaalbegroting als onderdeel van de modelbegroting in te dienen.

De voorschotten worden binnen twee weken na de start van een nieuw kwartaal automatisch uitbetaald. De laatste 10% van het subsidiebedrag wordt na afsluiting en afhankelijk van eventuele verrekeningen of inhoudingen, bij de vaststelling van het project uitbetaald.

Wanneer de uitvoering van het project vertraging oploopt, heeft u de plicht dit te melden en toestemming te vragen via een wijzigingsverzoek zodat ook de bevoorschotting aangepast kan worden. Indien u langere tijd onterecht voorschotten ontvangt, kan RVO deze voorschotten terugvorderen en u een boete opleggen.

Wat betekent het krijgen van subsidie?

- Dat er ook verplichtingen worden opgelegd aan een subsidieontvanger op het gebied van bijvoorbeeld rapportage, administratie, betreffende eventuele wijzigingen van uw project of begroting. Deze verplichtingen worden opgenomen in de subsidiebeschikking.
- Dat er tijdens de looptijd ook minimaal één keer een inhoudelijk evaluatiemoment gepland wordt waarin het consortium de voortgang bespreekt met RVO en eventueel de Adviescommissie MOOI.

Verplichtingen

Houd er rekening mee dat u aan een aantal verplichtingen moet voldoen wanneer uw project subsidie krijgt.

De belangrijkste zijn:

- U houdt een correcte en overzichtelijke administratie bij, waarin de uren en gemaakte en betaalde kosten per resultaat inzichtelijk zijn;
- U voert de activiteiten uit volgens het projectplan en de bepalingen in de beschikking;
- Voor eventuele essentiële wijzigingen in de uitvoering van het projectplan vraagt u vooraf schriftelijk toestemming aan RVO;
- U rapporteert zowel inhoudelijk als financieel op verschillende, nog nader te bepalen momenten tijdens de looptijd van het project;
- U maakt jaarlijks een openbare voortgangsrapportage over het verloop van het project en de resultaten, naast de vertrouwelijke voor RVO;
- Aan het eind van het project stuurt u ons binnen dertien weken een verzoek om de subsidie vast te stellen en een (openbaar) eindverslag. Voor deelnemers die € 125.000 of meer subsidie krijgen, verstrekt u ook een controleverklaring.

Publicatie-eis

U bent verplicht om bij iedere publicatie (in de context van het gesubsidieerde project) door of met medewerking van de deelnemers in het project of diens medewerkers te voorzien van de vermelding dat het project wordt uitgevoerd met MOOI-subsidie van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Wanneer uw project binnen de MOOI-missie Gebouwde Omgeving valt noemt u ook het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Wat gebeurt er als uw aanvraag wordt afgewezen?

Als uw subsidieaanvraag wordt afgewezen, ontvangt u hiervan ook schriftelijk bericht in de vorm van een beschikking. U kunt telefonisch een nadere toelichting krijgen. Afhankelijk van de reden voor afwijzing, bekijken wij samen met u of er andere financiële ondersteuningsmogelijkheden zijn bij RVO. Mocht u het niet eens zijn met de beschikking, dan kunt u binnen 6 weken na dagtekening van de beschikking bezwaar aantekenen. Houd er rekening mee dat al gemaakte kosten bij een tweede indiening niet voor ondersteuning in aanmerking komen!

9 Topconsortia voor Kennis en Innovatie en RVO

Het bedrijvenbeleid van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat is geconcentreerd rondom de TKI's: Topconsortia voor Kennis en Innovatie. Hierin werken bedrijven, onderzoeksorganisaties en de overheid samen aan energie-innovatie. De TKI's zijn geen onderdeel van de overheid. De Topsector Energie en de Topconsortia voor Kennis en Innovatie vormen vooral 'organiserend vermogen'. De kerntaken zijn:

- programmeren (in samenwerking met kennisinstellingen, bedrijven en overheden);
- opstellen van MMIP's;
- leveren van input voor de inhoudelijke bijlages van de subsidieregeling;
- het bouwen van Publiek Private Samenwerkingen (PPS);
- adviseren over projectideeën, consortiavorming, netwerkvorming in de sector;
- kennisverspreiding over de resultaten uit onderzoeken, innovatieprojecten en van MMIP's als geheel (in samenwerking met RVO).

Samenwerking met een TKI

Om hun programmerende rol goed te kunnen vervullen ondersteunen TKI's graag bedrijven en onderzoeksorganisaties bij het opzetten van consortia ten behoeve van indiening van projectvoorstellen voor subsidieregelingen. RVO steunt dit, maar verplicht dit niet. Of u wel of niet contact opneemt met TKI's heeft zodoende ook *geen* invloed op de beoordeling van uw subsidieaanvraag.

Binnen de Topsector Energie werken vier TKI's:

Energie en industrie

TKI Energie en industrie helpt ondernemers en wetenschappers die zich bezighouden met innovaties om de industrie te verduurzamen. We moedigen samenwerking aan tussen innovatieve projecten en het succesvol op de markt brengen van nieuwe producten en technieken.

Urban Energy

TKI Urban Energy verbindt en helpt bedrijven en kennisinstellingen bij de ontwikkeling en het gebruik van energie-innovaties voor verduurzaming van woningen, utiliteitsgebouwen, woonwijken en bedrijventerreinen.

Nieuw Gas

TKI Nieuw Gas richt zich op een speciaal deel van de energietransitie. De TKI kijkt naar dat deel waarin duurzame en klimaatneutrale moleculen en duurzame alternatieven een belangrijke rol spelen. Nieuw Gas richt zich op belangrijke onderwerpen zoals: waterstof groen gas, CCS, geo-energie, systeemintegratie op de Noordzee.

Offshore Energy

Offshore Energy helpt alle betrokken partijen in de energietransitie op zee. Ons doel is om het energiesysteem van de toekomst vorm te geven. We willen de inkomsten van offshore duurzame energie zo groot mogelijk maken tegen zo laag mogelijke kosten. En we willen een positieve invloed hebben op het milieu.

Naast de TKI's heeft de Topsector Energie ook een aantal doorsnijdende thema's die de energiesector, het mkb en de maatschappij betrekken en verbinden, te weten:

- Systeemintegratie
- Maatschappelijk Verantwoord Innoveren Energie
- Human Capital Agenda
- Digitalisering
- Financieringsloket

Meer informatie over de TKI's en de dwarsdoorsnijdende thema's vindt u op www.topsectorenergie.nl.

RVO als uitvoerder van onder andere subsidieregelingen

RVO heeft bij de subsidieverlening en -verantwoording een zelfstandige rol als bestuursorgaan:

- RVO voert de MOOI-regeling uit en verstrekt namens de minister de MOOI-subsidies.
- Communicatie over de regeling (informatie over de voorwaarden en inhoud van de regeling).
- Adviseren over projectideeën.
- Ontvangen van vooraanmeldingen, Adviescommissie MOOI inschakelen bij het opstellen van advies over de vooraanmeldingen.
- Ontvangen van de definitieve voorstellen. Beoordelen op voorwaarden. Beoordelen en rangschikking van de aanvragen, beschikkingen opstellen (positieve en negatieve).
- Beheer van lopende projecten, beoordelen resultaten, voortgang, wijzigingsverzoeken, eindrapporten en vaststellingen.
- Projectbezoeken (eventueel samen met de TKI's, maar alleen als de projectuitvoerders daar toestemming voor geven).
- Kennisverspreiding en publicatie van de resultaten van de projecten in samenwerking met TKI's.
- Leveren van (monitor)informatie over de aanvragen, lopende projecten en resultaten. Dit betreft meta-analyses die input zijn voor de programmering van de TKI's en de beleidsvorming door het ministerie, bijvoorbeeld welke maatschappelijke opgaven worden opgepakt en welke nog niet. Vertrouwelijke informatie over projecten zal RVO niet verstrekken.

Bijlage 1: Loonkostensystematieken

Er zijn drie standaardmethodes waarmee u uit kunt rekenen hoe hoog de kosten van een subsidieproject zijn. U mag zelf kiezen welke methode u wilt gebruiken. Zie ook www.rvo.nl/subsidiespelregels.

De loonkosten-plus-vaste-opslag-systematiek

In deze methodiek zijn de subsidiabele kosten:

- De directe loonkosten van projectmedewerkers. Het uurtarief berekent u door de directe loonkosten te delen door het aantal productieve uren per jaar dat in uw organisatie gangbaar is.
- Een opslag van 50% over de directe loonkosten als vergoeding voor de indirecte of overheadkosten van uw organisatie, bijvoorbeeld indirecte loonkosten en kosten voor huisvesting, kantoorapparatuur en binnenlandse reizen voor werkoverleg.
- Kosten van apparatuur.
- Kosten van verbruikte materialen en hulpmiddelen.
- Overige aan derden verschuldigde kosten (uitbesteding).

U houdt in uw administratie het aantal aan het gewerkte projecturen met de bijbehorende loonkosten van deze medewerkers bij. Daarnaast houdt u de kosten van apparatuur, materialen en derden (facturen) bij. Deze moeten direct verbonden zijn aan het project.

De vaste-uurtarief-systematiek

In deze systematiek zijn de subsidiabele kosten:

- Een vast uurtarief per gewerkt uur van € 60. Het vaste uurtarief is een vergoeding voor de loonkosten/arbeidskosten en de indirecte-, of overheadkosten van uw organisatie, bijvoorbeeld huisvestingskosten, kosten van kantoorapparatuur en kosten van binnenlandse reizen voor werkoverleg.
- Kosten van apparatuur.
- Kosten van verbruikte materialen en hulpmiddelen.
- Overige aan derden verschuldigde kosten (uitbesteding).

In uw administratie moeten het aantal gewerkte uren door uw projectmedewerkers en de kosten van apparatuur, materialen en derden (facturen) duidelijk terug te vinden zijn. Deze moeten direct verbonden zijn aan het project. Een verantwoording over de werkelijke loonkosten van de medewerkers die aan het project werken is niet nodig.

De integrale kostensystematiek (IKS)

IKS is een manier om directe en indirecte kosten toe te rekenen aan kostendragers, zoals arbeidsuren of machine-uren. Deze kosten houden verband met, en zijn noodzakelijk voor het uitvoeren van de activiteiten waarvoor u subsidie aanvraagt. U kunt dus niet alle kosten van de bedrijfsvoering via de IKS toerekenen aan kostendragers.

Een IKS is niet hetzelfde als het eenvoudigweg delen van alle kosten door de werkbare uren. De kosten moeten via controleerbare verdeelsleutels aan de kostendragers worden toegerekend.

Een voorwaarde is dat u uw IKS stelselmatig gebruikt in uw bedrijf of organisatie.

In deze systematiek zijn de subsidiabele kosten:

- De loonkosten van de projectmedewerkers berekend aan de hand van het IKS-tarief van de functiegroep.
- Aan derden betaalde kosten voor zover deze geen deel uitmaken van IKS-tarief. Deze kosten moeten in uw administratie duidelijk terug te vinden zijn (facturen) en moeten direct verbonden zijn aan het project.

Wilt u voor het eerst gebruikmaken van IKS bij een subsidieaanvraag? Stuur dan de Eigen verklaring naar iks@rvo.nl. Wij toetsen aan de hand van de door u ingevulde Eigen verklaring of uw IKS bruikbaar is bij subsidieprojecten. De toetsing is eenmalig, tenzij uw IKS verandert.

BTW

Bent u btw-plichtig, dan mag u de betaalde btw niet opnemen in deze subsidiebegroting. U verrekent de btw in uw aangifte omzetbelasting. Wanneer u niet btw-plichtig bent, is het mogelijk de btw over bepaalde kostenposten mee te nemen in de begroting. Zie voor meer informatie: [BTW bij subsidies | RVO.nl | Rijksdienst](#)

Niet subsidiabele kosten

Niet subsidiabel zijn onder andere de kosten voor een controleverklaring en binnenlandse reiskosten. Administratief projectmanagement is uitsluitend subsidiabel onder overige projectactiviteiten.

Bijlage 2: Verklarende woordenlijst

Aanvrager

Een natuurlijke persoon of rechtspersoon die deelneemt aan het samenwerkingsverband voor eigen kosten en risico en namens dit samenwerkingsverband de aanvraag bij RVO verzorgt. Geen subsidie wordt verstrekt aan een provincie, gemeente of openbaar lichaam als bedoeld in de Wet gemeenschappelijke regelingen.

Algemene de-minimisverordening

[Verordening \(EU\) nr. 2023/2831](#) van de Commissie van 13 december 2023 betreffende de toepassing van de artikelen 107 en 108 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op de-minimissteun.

Algemene groepsvrijstellingsverordening

[Verordening \(EU\) nr. 2023/1315](#) van de Commissie van 23 juni 2023 waarbij bepaalde categorieën steun op grond van de artikelen 107 en 108 van het Verdrag met de interne markt verenigbaar worden verklaard.

Consortium

Zie onder 'Samenwerkingsverband'.

Daadwerkelijke samenwerking

Samenwerking tussen ten minste twee onafhankelijke partijen om kennis of technologie uit te wisselen of om een gemeenschappelijke doelstelling op basis van een taakverdeling te bereiken, waarbij de partijen samen de omvang van het samenwerkingsproject bepalen, bijdragen aan de tenuitvoerlegging ervan, en het risico en de resultaten ervan delen. Contractonderzoek en het verrichten van onderzoeksdiensten worden niet als vormen van samenwerking beschouwd.

Deelnemer (mede-aanvrager)

Een natuurlijke persoon of rechtspersoon neemt deel aan het samenwerkingsverband voor eigen kosten en risico. Geen subsidie wordt verstrekt aan een provincie, gemeente of openbaar lichaam als bedoeld in de Wet gemeenschappelijke regelingen. De subsidie wordt per deelnemer uitbetaald.

Demonstratieproject

Binnen de MOOI 2024 worden demonstratieprojecten niet gehonoreerd, terwijl pilotachtige activiteiten wél onderdeel van het project mogen zijn.

Bij een demonstratieproject gaat het om investeringssteun voor praktijktoepassingen door een eindgebruiker/exploitant. Het betreft investeringen in materiële en eventueel immateriële activa. Leaseconstructies zijn mogelijk voor zover het om financiële lease gaat, waarbij de leasener eigenaar wordt van de installatie. Bij een demonstratieproject blijft de installatie ook na het project in gebruik. Is dat niet het geval, omdat de installatie gedemonteerd wordt of stil komt te staan, dan is er mogelijk sprake van een pilotproject.

Derden

Derden voeren een deel van het project uit in opdracht en op kosten van de aanvrager. Met een derde kan een uitbestedingsovereenkomst gesloten worden.

Go/no go-moment

Het moment waarop u belangrijke beslissingen neemt over vervolgstappen in uw projectplan. Vaak is dit ook het moment waarop u mogelijk moet kiezen voor een ander type vervolg dan oorspronkelijk benoemd in uw projectplan.

Intermediair

U kunt besluiten om iemand anders (een intermediair) in te schakelen om de subsidieaanvraag in te dienen, bijvoorbeeld als uw organisatie niet zelf over een eHerkenningmiddel beschikt. Vaak is dit een (subsidie)adviseur, maar soms ook een moeder- of zusterbedrijf. Uw intermediair heeft dan een machtiging nodig om namens u of uw organisatie op te treden. Als de naam van uw onderneming of het KvK-nummer afwijkt van die van de subsidieaanvrager (penvoerder) dan bent u een intermediair en heeft u een rechtsgeldig ondertekende machtiging nodig.

Kleine onderneming, middelgrote onderneming, mkbonderneming

Onder een mkb-onderneming in de zin van de verordeningen 70/2001 en 364/2004 van de Europese Commissie inzake staatssteun voor kleine of middelgrote onderneming wordt verstaan een onderneming die:

- minder dan 250 (klein: 50) werknemers heeft en
- een jaaromzet heeft van niet meer dan € 50 miljoen (klein: € 10 miljoen) óf
- een jaarlijks balanstotaal heeft van niet meer dan € 43 miljoen (klein: € 10 miljoen), en
- niet voor 25% of meer van het kapitaal of van de stemrechten in handen is van één of meerdere onderneming(en) die niet aan deze definitie voldoen, met uitzondering van openbare participatiemaatschappijen, van ondernemingen van risicokapitaal of van institutionele beleggers, indien deze individueel noch gezamenlijk in enig opzicht zeggenschap over de onderneming hebben.

Indien de onderneming onderdeel is van een groep, telt het totaal van de groep. Zie ook <https://www.rvo.nl/onderwerpen/subsidiespelregels/ezk/mkb-toets>.

Mijlpaal

Een moment in uw project, waarbij activiteiten hebben geleid tot het behalen van een of meer resultaten. Er wordt iets concreets opgeleverd op weg naar het eindresultaat en dat moet door RVO verifieerbaar zijn op basis van informatiebronnen en vooraf geformuleerde indicatoren.

Ondernemer

Een natuurlijke persoon of rechtspersoon (niet zijnde een rechtspersoon die krachtens publiekrecht is ingesteld) die een onderneming in stand houdt (niet zijnde een onderneming die bij regeling van de Minister van Economische Zaken en Klimaat is uitgesloten).

Onderneming

Onder een onderneming wordt verstaan iedere eenheid, ongeacht haar rechtsvorm of wijze van financiering, die een economische activiteit uitoefent.

Ondernemingen in een groep verbonden

Een 'groep' is een economisch geheel waarin verschillende onderdelen met elkaar zijn verbonden in een organisatie. Het gaat dan om natuurlijke of privaatrechtelijke (rechts)personen. Zij zijn direct of indirect verbonden met andere rechtspersonen of vennootschappen binnen dat geheel. Dit kan zijn door:

- ingelegd kapitaal (meer dan de helft);
- aansprakelijkheid als vennoot; of
- vanuit (overwegende) zeggenschap over andere rechtspersonen/vennootschappen.

Voor de precieze juridische omschrijving, zie [artikel 1 van het Kaderbesluit nationale EZ-subsidies](#)

Onderzoeksorganisatie

Een onderzoeksorganisatie is een organisatie voor onderzoek en kennisverspreiding als bedoeld in artikel 2, onderdeel 83, van de algemene groepsvrijstellingsverordening en paragraaf 1.3, onderdeel ee, van het O&O&I-steunkader, bestaande uit:

- a. onder a, b, g of h van de bijlage van de [Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek](#) genoemde instelling voor hoger onderwijs;
- b. andere dan onder subonderdeel a bedoelde geheel of gedeeltelijk meerjarig door de rijksoverheid gefinancierde onderzoeksorganisatie die activiteiten verricht met als doel de algemene wetenschappelijke en technische kennis uit te breiden;
- c. geheel of gedeeltelijk door een andere staat gefinancierde openbare instelling voor hoger onderwijs gelijkwaardig aan een instelling als bedoeld onder subonderdeel a; of
- d. geheel of gedeeltelijk door een andere staat meerjarig gefinancierde onderzoeksorganisatie die activiteiten verricht met als doel de algemene wetenschappelijke en technische kennis uit te breiden gelijkwaardig aan een instelling als bedoeld onder subonderdeel b.⁶

⁶ Artikel 4.1.1 van de Regeling nationale EZK- en LNV-subsidies.

Deze definitie betekent voor de MOOI, dat alleen de universiteiten, hogescholen en organisaties voor toegepast onderzoek (de zogeheten TO2-instellingen) en soortgelijke organisaties uit het buitenland kwalificeren als onderzoeksorganisatie. De TO2-instellingen zijn Deltares, MARIN, NLR, TNO, en Wageningen Research.

Penvoerder

De aanvrager is tevens de penvoerder. De penvoerder verzorgt de correspondentie en de rapportages namens het hele consortium. De penvoerder voert een deugdelijke administratie van de uitvoering van het projectplan.

Pilot(project)

Een project dat past binnen de thema's van de oproep, bestaande uit experimentele ontwikkeling waarbij een experimenteel prototype product, procedé of dienst wordt getest in een omgeving die representatief is voor het functioneren onder reële omstandigheden, met als hoofddoel verdere technische verbeteringen aan te brengen aan producten, procedés of diensten die niet grotendeels vaststaan.

Een pilot valt onder de definitie van experimentele ontwikkeling als bedoeld in artikel 2, onderdeel 86 van de Algemene Groepsvrijstellingsverordening. Het kan gaan om nieuwe producten of processen, of om het aanmerkelijk verbeteren van bestaande producten of processen. De internationale stand van onderzoek en techniek is de maatstaf bij het bepalen van de innovativiteit.

Projectplan

Bij iedere subsidieaanvraag onder de MOOI-regeling hoort als bijlage een projectplan te worden aangeboden met een beschrijving van het project. De beschrijving is opgebouwd uit een samenhangend geheel van achtergrond, doelstelling, resultaten, en activiteiten die tot die resultaten leiden, van projectorganisatie en deelnemers, van slaagkans en beheersing van risico's, van vernieuwing en kennisoverdracht en van financiering van het (eigen aandeel in het) project. De opzet van het projectplan is volgens het modelprojectplan, zie <https://mijn.rvo.nl/tse-missiegedreven-onderzoek-ontwikkeling-en-innovatie-mooi>.

Projectkosten

Kosten die een subsidieontvanger na de indiening van de aanvraag heeft gemaakt en betaald en die noodzakelijk zijn en rechtstreeks aan de uitvoering van het project zijn toe te rekenen.

Prototype

Een origineel model, dat zo gemaakt is dat het alle technische kenmerken en mogelijkheden van het nieuwe product bezit.

Samenwerkingsovereenkomst

In een samenwerkingsovereenkomst zijn rechten, plichten en aansprakelijkheden van alle betrokkenen vastgelegd. Als een onderzoeksorganisatie deelneemt aan een projectplan, is het verplicht om **voor aanvang van het project** een overeenkomst te sluiten. U maakt afspraken over de wijze waarop wordt omgegaan met de bijdrage in de kosten, het delen in de risico's en uitkomsten, de verspreiding van de resultaten en de toegang tot en de regels voor de toewijzing van intellectuele eigendomsrechten. RVO adviseert u dringend om zo'n overeenkomst *tijdig* af te sluiten.

Bij de verlening van een subsidieaanvraag letten we er namelijk op dat de in het projectplan omschreven activiteiten ook daadwerkelijk uitgevoerd worden door de genoemde partij.

Ook als er geen onderzoeksorganisatie aan het project deelneemt, adviseren wij u om een samenwerkingsovereenkomst af te sluiten. Mochten er problemen bij de samenwerking ontstaan, dan is het handig om op de gemaakte afspraken te kunnen terugvallen. Wij adviseren om de volgende punten in deze overeenkomst op te nemen:

- De deelnemers in het samenwerkingsverband;
- De doelstelling van de samenwerking;
- De manier waarop u samenwerkt;
- De duur van de samenwerking;
- De onderlinge verdeling van kosten en risico's;
- De onderlinge verdeling van de subsidie;
- De verspreiding van de projectresultaten;
- De onderlinge verdeling van de intellectuele eigendomsrechten.

Samenwerkingsverband

Een verband dat bestaat uit ten minste drie niet in een groep verbonden ondernemingen. In een samenwerkingsverband kunnen naast ondernemingen andere partijen deelnemen, zoals onderzoeksorganisaties. Deze fungeren in dat geval als volwaardige partners in het samenwerkingsverband. Een samenwerkingsverband is verplicht onder de MOOI-regeling.

Een derde telt niet mee als deelnemer in een samenwerkingsverband. Partijen die cash meefinancieren wel, mits het geen contractonderzoek betreft. Ook een gemeente of provincie kan deelnemen in het samenwerkingsverband, maar kan geen subsidie ontvangen. De bijdrage van de provincie of gemeente telt wel mee als steun, of het nu om uren of een cash bijdrage (subsidie) gaat. Zie [paragraaf 5.7](#) voor meer toelichting.

Uitbesteding

Een relatie tussen de aanvrager, die een project voor eigen rekening en risico uitvoert, en een derde aan wie de aanvrager een deel van de activiteiten van dat project uitbesteedt.

De aanvrager dient zelf substantieel werkzaamheden in het project uit te voeren. De uitbestedingsrelatie moet zijn vastgelegd in een overeenkomst tot uitbesteding.

Essentiële uitbestedingen zijn uitbestedingen die een belangrijke bijdrage leveren aan het slagen van het project. Ook uitbestedingen met een grote omvang (meer dan 10%) ten opzichte van het totale project vallen hieronder. Niet essentiële uitbestedingen worden bij de beoordeling van de samenwerking buiten beschouwing gelaten.

Waterstofprogramma

De publicatie van de Topsector Energie “Waterstof voor de energietransitie” met een programmatische aanpak voor innovaties op het thema waterstof in Nederland voor de periode 2020 – 2030. In het Klimaatakkoord staan voor de drie missies verwijzingen naar deze aanpak, die u [hier](#) kunt vinden.

Heeft u vragen, of twijfelt u of uw projectplan binnen het programma past, neem dan contact op met: klantcontact@rvo.nl of tel: 088 042 42 42

Of vraag vooraf en zonder verplichting advies aan over uw projectidee. Gebruik hiervoor het [projectidee-formulier](#). Een van onze projectadviseurs neemt daarna persoonlijk contact met u op. Let op: dit advies vergt enige tijd, u bent verantwoordelijk voor het tijdig indienen van uw vooraanmelding voor de MOOI.

Dit is een publicatie van:

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Graadt van Roggenweg 200 | 3531 AH Utrecht
Postbus 8242 | 3503 RE Utrecht
T +31 (0) 88 042 42 42
F +31 (0) 88 602 90 23
E klantcontact@rvo.nl
www.rvo.nl/topsector-energie

Deze publicatie is tot stand gekomen in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

© Rijksdienst voor Ondernemend Nederland | februari 2024

Publicatienummer: RVO-040-2024/HL-DUZA

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) stimuleert duurzaam, agrarisch, innovatief en internationaal ondernemen. Met subsidies, het vinden van zakenpartners, kennis en het voldoen aan wet- en regelgeving. RVO werkt in opdracht van ministeries en de Europese Unie.

RVO is een onderdeel van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

Hoewel deze publicatie met de grootste zorg is samengesteld, kan RVO geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten. De teksten zoals gepubliceerd in het Staatsblad en de Staatscourant zijn leidend.